

PMIF
Prieglobsčio, migracijos
ir integracijos fondas

**KVALIFIKACIJŲ IR PROFESINIO
MOKYMO PLĖTROS CENTRAS**

KVALIFIKACIJŲ IR PROFESINIO MOKYMO PLĖTROS CENTRAS

TREČIŲJŲ ŠALIŲ PILIEČIŲ IR ASMENŲ BE PILIETYBĖS LIETUVIŲ KALBOS MOKYMO PATIRTIES IR TURIMŲ IŠTEKLIŲ TYRIMO ATASKAITA

Paslaugos teikėjas:

VšĮ „Socialinės informacijos ir mokymų agentūra“

Vilnius

2020

PMIF
Prieglobsčio, migracijos
ir integracijos fondas

Tyrimas atliktas įgyvendinant projektą „Kalbos mokymasis – sėkmingos socialinės integracijos dalis“ (NR. PMIF-2.1.9-V-01-001), finansuojamą Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo bei Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšomis.

Tyrimo autorė – dr. Agnė Juškevičienė, Vilniaus universitetas.

Konsultavo:

Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centro direktoriaus pavaduotoja Rasa Šavareikaitė,
Suaugusiųjų švietimo skyriaus metodininkė Olga Tamošiūnienė,
Projekto „Kalbos mokymasis – sėkmingos socialinės integracijos dalis“ (NR. PMIF-2.1.9-V-01-001)
vadovė Julijana Choruža.

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

Pav. Nr.	Pavadinimas	Psl.
1 pav.	Užsienio šalių piliečius priimančiosios šalies valstybinės kalbos mokymosi gairės	6
2 pav.	Trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymo patirties ir turimų išteklių tyrimo temos	10
3 pav.	Trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymo(si) sąlygas atskleidžiančios temos	13
4 pav.	Tyrimo dalyvių patirtys apie trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymui skirtus materialiuosius išteklius	13
5 pav.	Tyrimo dalyvių patirtys apie trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymui skirtos metodinės medžiagos kokybę	15
6 pav.	Tyrimo dalyvių patirtys apie trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymo(si) formas	19
7 pav.	Tyrimo dalyvių patirtys apie išorės institucijų įsitraukimą, siejamą su trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymu	20
8 pav.	Tyrimo dalyvių patirtys apie trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos išmokimą lemiančius veiksnius	21
9 pav.	Tyrimo dalyvių patirtys apie trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymo(si) specifiką	23
10 pav.	Teigiamų patirčių, siejamų su trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymu, temos	24
11 pav.	Tyrimo dalyvių patirtys apie sėkmingas trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymo(si) strategijas	25
12 pav.	Tyrimo dalyvių patirtys apie trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymo svarbą	27
13 pav.	Tyrimo dalyvių patirtys apie trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos ir profesijos mokymosi sinergiją	28
14 pav.	Iššūkių, siejamų su trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymu, temos	29
15 pav.	Tyrimo dalyvių patirtys apie trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymo(si) iššūkius	30
16 pav.	Tyrimo dalyvių patirtys apie trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės silpnus lietuvių kalbos gebėjimus	33
17 pav.	Profesinių kompetencijų raišką ir tobulėjimo poreikį, siejant su trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymu, atspindinčios temos	35
18 pav.	Tyrimo dalyvių patirtys apie kompetencijas, kuriomis turi pasižymėti pedagogas, mokantis trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės lietuvių kalbos	36
19 pav.	Tyrimo dalyvių patirtys apie kompetencijų tobulinimosi poreikį, orientuotą į trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymą	37

LENTELIŲ SĄRAŠAS

Lentelės Nr.	Pavadinimas	Psl.
1 lentelė.	Informacija apie tyrimo dalyvius	8
2 lentelė.	Pedagogų, mokinčių trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės lietuvių kalbos, teigiamų patirčių, kylančių iššūkių ir numatomų tobulinimo perspektyvų analizės interviu temos ir klausimai	10

TURINYS

ĮVADAS.....	6
TYRIMO METODOLOGIJA.....	8
TYRIMO DUOMENŲ ANALIZĖ IR INTERPRETACIJA.....	12
IŠVADOS.....	39
REKOMENDACIJOS.....	41
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	43
SANTRAUKA.....	44

IVADAS

Pastarąjį dešimtmetį įvairios valstybės vis intensyviau sprendžia migracijos politikos klausimus. Taip pat ir Lietuvos valstybė, įstojusi į Europos Sąjungą, turi vykdyti įsipareigojimus, juos derinti pagal ES teisės reikalavimus. Kaip nurodoma *Europos komisijos veiksmų plane (2020)*, integracijos procese dalyvauja priimančioji visuomenė, kuri turi sudaryti galimybes visiškai imigrantų ekonominiam, socialiniam, kultūriniam ir politiniam dalyvavimui. *Užsieniečių integracijos į visuomenę 2018–2020 veiksmų plano* tikslas – tobulinti užsieniečių integracijos įgyvendinimą ir užtikrinti sėkmingą jų integraciją į visuomenę. *Demografijos, migracijos ir integracijos politikos 2018–2030 strategijoje (2018)* ir šios strategijos įgyvendinimo tarpinstitucinio veiklos plano 2.1. papunktyje pabrėžiama, kad siekiama skatinti grįžtamąją migraciją ir proporcingą, valstybės interesus atitinkantį užsienio šalių piliečių atvykimą, įgyvendinant pritraukimo, priėmimo, integracijos ir ryšio palaikymo politiką, o 77.3. papunktyje akcentuojama, kad svarbu užtikrinti atvykusių asmenų ir jų šeimos narių integraciją Lietuvoje. Minėtoje strategijoje numatant priemones, padedančias užsienio šalių piliečiams integruotis į darbo rinką, švietimo sistemą, visuomenę, šalies kultūrą, reikšmingas dėmesys skiriamas lietuvių kalbos kursų prieinamumo didinimui. Toks dėmesys atvykstančiųjų užsienio šalių piliečių lietuvių kalbos išmokimo stiprinimui aktualizuojamas *Lietuvos migracijos politikos gairių (2020)* 6.5.6. papunktyje pabrėžiant, kad užsieniečiai, norintys įgyti teisę nuolat gyventi Lietuvoje, vis dėlto prastai moka lietuvių kalbą. Tuo pačiu nurodoma, kad viena iš priežasčių – per mažai skiriama laiko ją išmokti ir (arba) per menkas mokymo programos lygis. Jau minėtame *Europos komisijos veiksmų plane (2020)* akcentuojama, kad labai svarbu, mokantis priimančiosios šalies kalbą, įgyvendinti ir kitas priemones, susijusias su sėkmingesniu kalbos įtvirtinimu. Minėtos kalbos išmokimo priemonės pateikiamos 1 paveiksle.

1 pav. Užsienio šalių piliečius priimančiosios šalies valstybinės kalbos mokymosi gairės

Kalbų mokymas ir mokymasis yra būtinas norint padidinti atvykusių asmenų individualų atsparumą, paskatinti socialinį įsitraukimą bei naudojimąsi teikiamomis šalies paslaugomis. Neturint tinkamų kalbų mokymo ir mokymosi galimybių, ilgalaikės galimybės atvykusiems asmenims yra ribotos. Todėl svarbu ne tik sudaryti sąlygas minimaliam priimančiosios šalies valstybinės kalbos mokymuisi, bet, kaip nurodyta 1 paveiksle, svarbu išlaikyti kalbos mokymosi tęstinumą, nenutraukiant mokymosi proceso praėjus keliems mėnesiams po atvykimo. Tinkama priemone galėtų būti anksčiau atvykusių pabėgėlių įtrauktis į mokymosi procesą kartu su naujai atvykusiais asmenimis. Ši priemonė *Europos komisijos veiksmų plane* (2020) priskiriama prie sėkmingiausių metodų, laiduojančių užsienio piliečių integraciją. Taip pat kitais teigiamais kalbų mokymosi metodais laikoma naudojimas dvikalbėmis mokymosi priemonėmis, o siekiant mažinti socialinę atskirtį yra skatinamas ir mokymas(is) namuose. Daugelis užsienio šalių piliečių gerus kalbos įgūdžius gali susiformuoti tuomet, kai kalba vartojama jų bendruomenėse, o dažniausiai silpnesnis kalbos išmokimas labiau būdingas žemesnį išsilavinimą iki atvykimo į priimančiąją šalį turintiems asmenims. Taip pat teorinė medžiagos analizė leidžia teigti, kad kokybiškas priimančiosios šalies valstybinės kalbos mokymas turi būti siejamas su mokomosios medžiagos, kurso pritaikymu pagal skirtingus besimokančiųjų poreikius. Modeliuojant priimančiosios šalies kalbos mokymosi programą, linkstama atsižvelgti į pabėgėlių gimtosios kalbos mokėjimo lygį bei į kylančios baimės ir nerimo, kalbant priimančiosios šalies valstybine kalba, mažinimą. Taip pat *Europos komisijos veiksmų plane* (2020) pripažįstama, kad kalbos mokymasis turi būti derinamas su profesijos įgūdžių mokymusi. Taip pat svarbu organizuoti ir sudaryti sąlygas atvykusiems asmenims dalyvauti pilietinės orientacijos kursuose, kuriuose supažindinama su priimančiosios visuomenės įstatymais, kultūra, vertybėmis. Tokiu būdu skatinama kuo sėkmingesnė užsienio šalių piliečių integracija į visuomenę, skatinamas kalbos vartojimas. Atsižvelgiant į skiriamą dėmesį priimančiosios šalies valstybinės kalbos išmokimui, akivaizdu, kad kiekvienos valstybės vienas iš pagrindinių tikslų – siekti pagerinti kalbos mokymą ir mokymąsi, plėsti kalbos mokymo(si) mastą. Pastaruoju laikotarpiu Lietuva susiduria su trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės migracijos srautais, todėl šių asmenų sėkmingas integracijos į visuomenę klausimas yra itin aktualus. Žinant tai, kokią svarbą užsienio šalių piliečių sėkmingai integracijai į visuomenę atlieka kalba, galima manyti, kad užtikrinus kokybiškas lietuvių kalbos mokymo paslaugas, didės trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės sėkminga integracija į visuomenę, bus formuojamas pozityvus požiūris priimančiosios šalies atžvilgiu. Atsižvelgiant į išdėstytus kalbos išmokimo argumentus, laiduojant sėkmingą integraciją į visuomenę, svarbu tirti, kokia lietuvių kalbos mokymo(si) situacija būtų trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės

atžvilgiu. Todėl šiame tyrime **problema konkretizuojama klausimu** – kokios pedagogų, mokančių lietuvių kalbos trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės, patirtys ir turimi ištekliai?

Tyrimo tikslas – atlikti pedagogų, mokančių trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės lietuvių kalbos, mokymo patirčių, turimų išteklių analizę ir tyrimo duomenų pagrindu pateikti rekomendacijas.

TYRIMO METODOLOGIJA

Tyrimo metodologija grindžiama fenomenografinio tyrimo strategija, siekiant iširti žmonių patirtį (Žydžiūnaitė, Sabaliauskas, 2017). Svarbu pažymėti, kad fenomenografinis tyrimas suteikia galimybę holistiškai pažvelgti į kolektyvinę žmogaus reiškinių patirtį, nepaisant to, kad tuos pačius reiškinius skirtingi žmonės gali suvokti skirtingomis aplinkybėmis (Akerlind, 2005). Vadinasi, šiame tyrime į kiekvieną tyrimo dalyvį žvelgiama kaip į integralią visos grupės dalį, o individualios patirtys gali būti laikomos visos pedagogų grupės patirtimi.

Tyrimo imtis

Tyrimo imtis buvo formuojama taikant tipinių atvejų atranką (*angl. typical cases sampling*), kai dalyvauti tyrime buvo kviečiami asmenys, mokę arba einamuju metu mokantys trečiųjų šalių piliečius arba asmenis be pilietybės lietuvių kalbos. Tipinių atvejų atranka taikoma, kai „siekiama išsamiai aprašyti tai, kas yra tipiška, normalu, kas laikoma „vidutiniška“ grupėje, kuri domina tyrėją“ (Rupšienė, 2007). Tyrime dalyvavo 15 lektorių, kurių demografiniai duomenys lyties, amžiaus ir profesinės patirties aspektu pateikiami 1 lentelėje. Tyrimo metu buvo laikomasi etikos principų, kai tyrimo dalyviai galėjo laisvai apsispręsti dėl dalyvavimo interviu, turėjo teisę laisvai, be suvaržymų atsakinėti į pateiktus klausimus.

1 lentelė. Informacija apie tyrimo dalyvius

Kodas	Lytis	Profesinės patirties laikotarpis, mokant užsienio šalių piliečius	Kodas	Lytis	Profesinės patirties laikotarpis, mokant užsienio šalių piliečius
Nr. 1	Moteris	1 m.	Nr.9	Moteris	10 m.
Nr. 2	Moteris	18 m.	Nr. 10	Moteris	5 m.
Nr. 3	Moteris	1 m.	Nr.11	Moteris	20 m.
Nr. 4	Moteris	4 m.	Nr.12	Moteris	4 m.
Nr. 5	Moteris	5 m.	Nr.13	Moteris	1 m.
Nr.6	Moteris	28 m.	Nr.14	Moteris	7 m.

Nr.7	Moteris	12 m.	Nr.15	Moteris	5 m.
Nr.8	Moteris	4 m.			

Kaip matyti iš pateiktos lentelės, tyrimo dalyvių, mokančių užsienio šalių piliečius lietuvių kalbos, pedagoginė patirtis yra įvairi. Dalis tyrimo dalyvių turi nuo 1 iki 5 metų patirties. Taip pat interviu buvo imtas ir iš tokių informantų, kurie šioje srityje dirba nuo vieno iki dviejų dešimtmečių. Taip pat iš lentelės matyti, kad visi tyrimo dalyviai yra moteriškos lyties atstovės.

Tyrimo etika

Mokslinių tyrimų etika yra reikšminga sudėtinė tyrimo dalis, kuri, vadovaujantis A. Novelskaite ir R. Pučėtaite (2012), apima geranoriškumo, anonimiškumo, pagarbos asmens orumui principus. Šiame darbe mokslinio tyrimo etikos laikomasi ne tik renkant tyrimo medžiagą, bendraujant su tyrimo dalyviais, bet ir atliekant tyrimo duomenų analizę. Tyrimo dalyviams buvo akcentuota, kad jų anonimiškumas ir konfidencialumas bus saugomas tiek interviu metu, tiek analizuojant duomenis. Šioje ataskaitoje, pateikiant informantų mintis, yra pašalinama informacija, kurioje minimi darbuotojų pavadinimai ar kita papildoma medžiaga leidžianti identifikuoti asmenis. Tyrimo etikos laikomasi ir ataskaitoje, nenurodant vadovėlių pavadinimų, kurių atžvilgiu tyrimo dalyviai išreiškia kritiką.

Duomenų rinkimas

Duomenims rinkti taikomas pusiau struktūruoto interviu metodas, leidžiantis atskleisti individualias ir autentiškas tyrimo dalyvių patirtis bei tyrėjui, interviu metu įvertinus aplinkybes, praplėsti tyrimo klausimų lauką. B. Polat (2013) pusiau struktūruotą interviu išskiria kaip pagrindinį fenomenografinio tyrimo duomenų rinkimo būdą, o, anot V. Žydžiūnaitės ir S. Jonušaitės (2007), patirtis ir suvokimus tyrėjas bei tiriamasis konstruoja kartu.

Tiriamas reiškinys nagrinėjamas pagal keturias to paties lygmens temas, sudarančias trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymo patirties ir turimų išteklių rezultatų erdvę. Išskirtos temos tyrimo metu pagrįstos tyrimo dalyvių profesinių patirčių istorijomis.

2 pav. Trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymo patirties ir turimų išteklių tyrimo temos

Tyrimo dalyviai interviu metu atskleidė teigiamas individualias patirtis apie trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymosi sąlygas ir kylančius iššūkius. Taip pat lietuvių kalbos mokymo patirtys sietos ir su tyrimo dalyvių išskiriamomis būtinosiomis kompetencijomis, kuriomis turi pasižymėti pedagogai, mokantys trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės lietuvių kalbos. Tuo pačiu gilintasi į pedagogų kompetencijų tobulinimosi poreikius. Atsižvelgiant į pateiktą informaciją, parengtas tyrimo instrumentas – pusiau struktūruotas interviu (2 lentelė).

2 lentelė. Pedagogų, mokančių trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės lietuvių kalbos, teigiamų patirčių, kylančių iššūkių ir numatomų tobulinimo perspektyvų interviu temos ir klausimai

Tyrimo tema	Tyrimo klausimai	Interviu klausimai
Trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymo(si) sąlygos	<i>Kokios sudaromos sąlygos pedagogui mokyti lietuvių kalbos trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės?</i>	<i>1. Papasakokite, kokiomis sąlygomis Jūs mokote lietuvių kalbos trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės? Papildomi klausimai: kokia Jūsų patirtis dėl skiriamų išteklių (mokymosi priemonių prieinamumo, metodinės medžiagos), kurie reikalingi mokymų vykdymui? Pasidalinkite savo patirtimi apie Jūsų vedamų mokymų trukmę, mokymų formas, dirbant individualiai ar grupėse. 2. Kokia Jūsų patirtis dėl atsakingų institucijų įsitraukimo, siekiant prisidėti prie trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymo?</i>

		<p>3. Kokias išskirtumėte lietuvių kalbos mokymosi motyvacijos skatinimo priemones, kurios tikslingai skirtos būtent trečiųjų šalių piliečiams ir asmenims be pilietybės?</p> <p>4. Kokį išvelgiate sąlygų sudarymo bei lietuvių kalbos turinio pritaikymo poreikį, mokant lietuvių kalbos minėtas asmenų grupes?</p>
Teigiamos patirtys, mokant lietuvių kalbos trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės	<i>Su kokiomis gerosiomis patirtimis siejamas trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymas?</i>	<p>1. Kas Jums, kaip pedagogui, yra svarbiausia, mokant lietuvių kalbos trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės?</p> <p>2. Papasakokite, kas Jums geriausiai sekasi, mokant lietuvių kalbos trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės?</p> <p>3. Kas Jus, kaip pedagogą, džiugina, mokant lietuvių kalbos trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės?</p> <p>4. Pasidalinkite patirtimi, kokie taikomi metodai, mokymosi priemonės, kiti mokomieji šaltiniai yra tinkamiausi (sėkmingiausi), mokant lietuvių kalbos trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės?</p> <p>5. Pasidalinkite pavyzdžiais, kai trečiųjų šalių piliečiai ir asmenys be pilietybės, mokydamiesi valstybinės kalbos, mokosi ir pasirinktos profesijos?</p> <p>6. Kokius lietuvių kalbos mokymosi privalumus, leidžiančius sėkmingiau integruotis į visuomenę, darbo rinką, Jūs išskirtumėte? Prašytume papasakoti realias situacijas.</p>
Iššūkliai, mokant lietuvių kalbos trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės	<i>Su kokiais iššūkiais susiduria pedagogai, mokydami lietuvių kalbos trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės?</i>	<p>1. Ką, remdamiesi savo patirtimi, galėtumėte patarti kolegai, pradėjusiam mokyti lietuvių kalbos trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės? (papildomi orientaciniai klausimai: kokiomis priemonėmis, metodine medžiaga, atsakingų institucijų pagalba ir kt. reikia pasirūpinti, kokius metodus taikyti, kokias aplinkas paruošti ir kt.?)</p> <p>2. Kokius patiriate profesinius iššūkius, mokydami lietuvių kalbos trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės? Kokios pagalbos Jums reikėtų?</p> <p>3. Kas Jus, kaip pedagogus, liūdina, mokant lietuvių kalbos trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės?</p>

		<p>4. Kokios galimos besimokančiųjų silpno lietuvių kalbos žinių įsisąmoninimo priežastys?</p> <p>5. Kokios papildomos priemonės galėtų būti taikomos, siekiant sėkmingiau mokyti lietuvių kalbos minėtas asmenų grupes?</p>
Profesinių kompetencijų raiška ir tobulėjimo poreikis, mokant lietuvių kalbos trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės	<i>Kokį tobulinimo poreikį atskleidžia mokytojas, savo veiklą siedamas su trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymu?</i>	<p>1. Kokiomis dalykinėmis ar bendrosiomis kompetencijomis turi pasižymėti pedagogas, mokantis lietuvių kalbos trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės?</p> <p>2. Kokias kompetencijas norėtumėte tobulinti, siekdami kuo sėkmingiau mokyti lietuvių kalbos trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės?</p>

Duomenų analizė

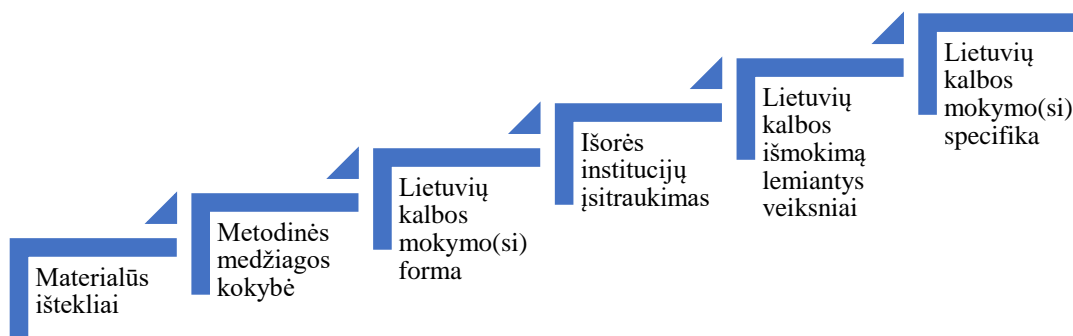
Kokybiniai tyrimo duomenys analizuoti taikant turinio analizės (*angl. content analysis*) strategiją.

Duomenų analizė atlikta remiantis šiais teminės analizės etapais:

susipažinimu su duomenimis – transkribuotų duomenų skaitymu, pirminių idėjų pasižymėjimu; *pirminių kodų suteikimu* – gilinimusi į interviu tekstus, išskiriant prasminius vienetus, kuriems suteikiami kodai; *temų paieška* – išskirtų tyrimo medžiagos prasminių vienetų peržiūrėjimu, siekiant atrasti pasikartojimus, kurie jungiami į platesnes temas. Šio proceso metu parengtas pirminis temų sąrašas, temoms suteikti pavadinimai, pateikti jas sudarantys kodai (subtemos) ir patvirtinantys teiginiai; *temų peržiūrėjimu* – visų išskirtų temų, subtemų peržiūrėjimu, siekiant įsitikinti, kad tyrimo medžiagos analizėje nėra vidinių prieštaravimų ir taip užtikrinamas vidinis ir išorinis homogeniškumo kriterijus; *temų apibrėžimu ir pavadinimu* – pakartotiniu temų ir subtemų peržiūrėjimu, ieškant tinkamų pavadinimų.

TYRIMO DUOMENŲ ANALIZĖ IR INTERPRETACIJA

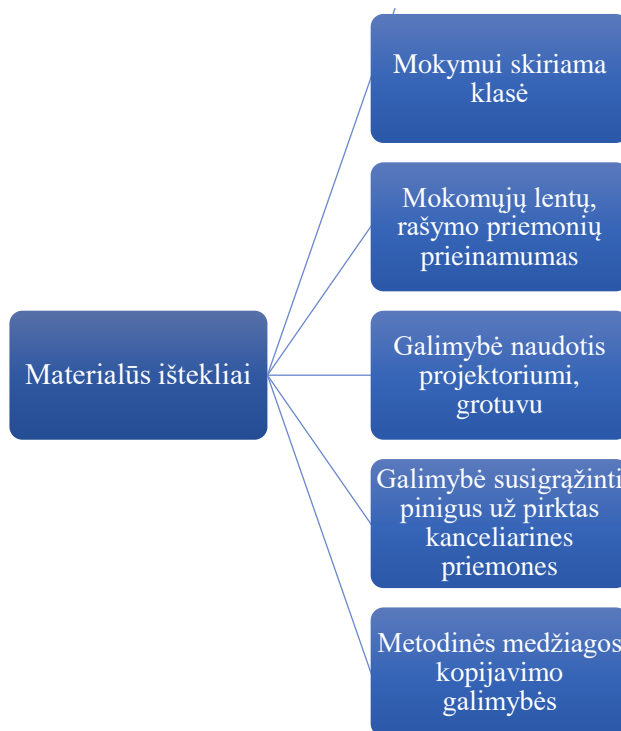
1. Trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymo(si) sąlygos. Tyrimo metu siekta atskleisti trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymo(si) sąlygas, kurių identifikavimas iš dalies leidžia konstatuoti ir lietuvių kalbos mokymo(si) kokybę (3 pav.).

3 pav. Trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymo(si) sąlygas atskleidžiančios temos

Kaip pateikta 3 paveiksle, buvo gilintasi į materialiuosius išteklius, metodinės medžiagos kokybę, lietuvių kalbos mokymo(si) formas, išorės institucijų įsitraukimą, lietuvių kalbos išmokimą lemiančius veiksnius ir lietuvių kalbos mokymo(si) specifiką.

Visų pirma, detalai nagrinėjami materialiuosius išteklius apibrėžiantys aspektai, o tyrimo metu gauta informacija susiskirstyta į vieną temą ir penkias subtemas (4 pav.).

4 pav. Tyrimo dalyvių patirtys apie trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymui skirtus materialiuosius išteklius

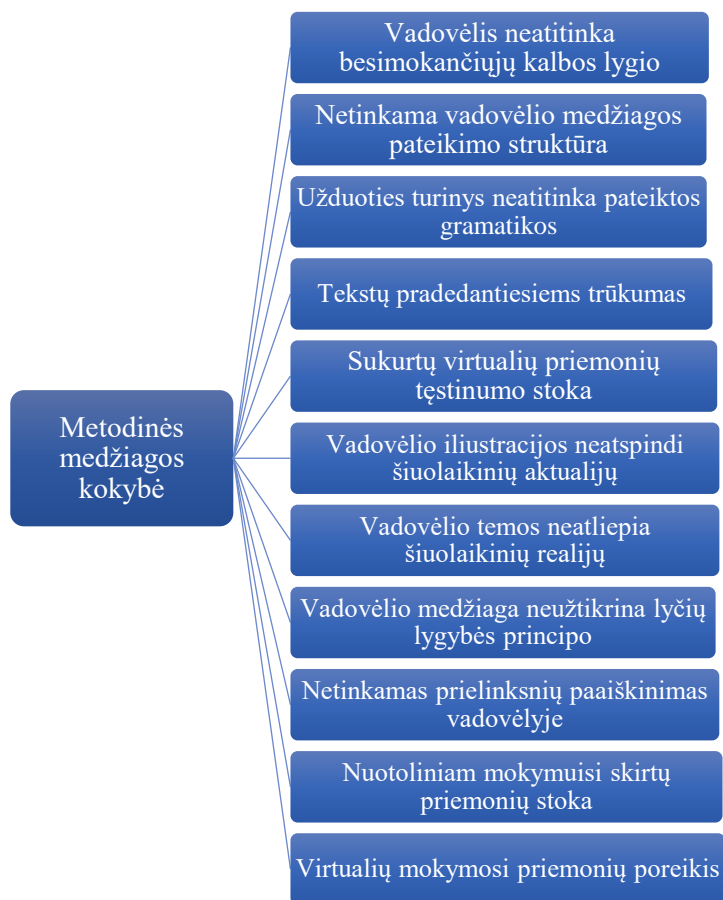
Išskirtą temą „**Materialieji ištekliai**“, atskleidžiančią trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymui skirtus išteklius, sudaro šios subtemos: „*Mokymui skiriama klasė*“,

„Mokomųjų lentų, rašymo priemonių prieinamumas“, „Galimybė naudotis projektoriumi, grotuvu“, „Galimybė susigrąžinti pinigus už pirktas kanceliarines priemones“, „Metodinės medžiagos kopijavimo galimybės“.

Fizinės erdvės prieinamumas yra svarbus aspektas, todėl dalis tyrimo dalyvių, kalbėdami apie lietuvių kalbos mokymo sąlygas, išskyrė subtemą „**Mokymui skiriama klasė**“, kai pabrėžiama, kad pedagogai turi vietą, kurioje gali vesti mokymus, todėl į besimokančiųjų namus vykti nereikia: „*Aš turiu vietą, kur mokyti, man nereikia eiti pas mokinius į namus ir pas mane į namus neturi ateiti, bet yra užsieniečių integracijos centras <...>. Ten yra patalpos visiškai tinkamos mokytis. Ten viena klasė mažesnė, kita didesnė*“ (Nr. 1). Vis dėlto išryškėja ir prieštaringa patirtis, kai kita tyrimo dalyvių dalis akcentuoja pasigendantys patalpų, kuriuose gali vykti užsiėmimai. Informantai teigia: „*Gal yra sunku, nes darbuotojai centre neturi vietos, kur būtų konkrečiai skirtas kambarys, kabinetas mokymui, o yra tokios bendresnės patalpos kaip mini konferencijų salė ir tu nežinai, ar ji bus laisva, ar reikės ieškoti kitos vietos. Šiek tiek erdvės trūkumas*“ (Nr. 3). Kaip matyti iš tyrimo duomenų, fizinės erdvės prieinamumo klausimas yra dviprasmiškas, nes dalis pedagogų, dalyvavusių tyrime, patiria erdvių trūkumą, o kiti – ne. Toliau plėtojant materialiujų išteklių klausimą, išskiriama subtema „**Mokomųjų lentų, rašymo priemonių prieinamumas**“, kurios pagrindu atskleidžiamos pedagogams sudarytos galimybės naudotis pamokai reikalingomis priemonėmis. Tyrimo dalyviai pabrėžia: „*Yra lentos, yra rašymo priemonės lentai skirtos. Tai šiaip kaip ir viskas gerai, tik iš tikrųjų aš dar, kadangi minėjau, esu gana šviežia, tai vis dar ieškau tų optimalių variantų, tai dar galvoju, kad man reikia*“ (Nr. 1). Taip pat, nagrinėjant infrastruktūros galimybes, išskirta subtema „**Galimybė naudotis projektoriumi, grotuvu**“, kai tyrimo dalyviai pabrėžia, kad gali naudotis projektoriumi ar grotuvu. Ši mintis vizualizuojama teiginiu: „*Turim, kas man labai patinka, projektorių, galim dažnai žiūrėti, nes jeigu grupė ateina, tai aš labai dažnai naudoju ir ypač dabar, kai reikia laikytis atstumo. Turim grotuvą garso įrašams*“ (Nr. 3). Kita subtema „**Galimybė susigrąžinti pinigus už pirktas kanceliarines priemones**“ parodo, kad pripažįstama tokia praktika, kai tyrimo dalyviai, asmeniškai nupirkę užsiėmimams reikiamas priemones, vėliau gali susigrąžinti patirtas išlaidas. Ši mintis detalizuojama informantų įžvalgomis: „*Už kanceliarines priemones, jei kažką perki, tai gali duoti vadovei sąskaitą-faktūrą*“ (Nr. 3). Išryškėjusi subtema „**Metodinės medžiagos kopijavimo galimybės**“ atskleidžia du aspektus: viena vertus, tai parodo, kad institucijos sudaro sąlygas metodinės medžiagos dauginimui bei sklaidai tarp besimokančiųjų: „*<...> suteikia visas sąlygas, gali kopijuotis kiek tik nori. Nežinau, kaip čia su autorinėmis teisėmis, žinoma*“ (Nr. 1), tačiau vis dėlto iškyla autorinių teisių klausimas, kurį pripažįsta ir tyrimo dalyviai: „*Kaip ir negalima tų kopijų daryti*“ (Nr. 8). Kaip matyti iš tyrimo duomenų, tyrimo dalyviai norėtų nepažeisti metodinės medžiagos rengėjų autorinių teisių ir dirbti vadovaujantis etiškumo, sąžiningumo principais. Tačiau

vyraujanti situacija dėl riboto medžiagos prieinamumo, informantų manymu, nepalieka kitos išeities. Akivaizdu, kad lieka neišspręstas visapusiškas metodinės medžiagos prieinamumas, kai visi besimokantieji būtų aprūpinti reikiama mokymosi medžiaga.

Metodinė – mokomoji medžiaga, kuri skirta užsieniečiams mokytis lietuvių kalbos, yra aktualus klausimas, kuriam tyrimo dalyviai skiria visapusišką dėmesį. Tyrimo dalyvių patirčių pagrindu išskiriama dar viena tema – tai „**Metodinės medžiagos kokybė**“, kurią sudaro šios subtemos: „*Vadovėlis neatitinka besimokančiųjų kalbos lygio*“, „*Netinkama vadovėlio medžiagos pateikimo struktūra*“, „*Užduoties turinys neatitinka pateiktos gramatikos*“, „*Tekstų pradedantiesiems trūkumas*“, „*Sukurtų virtualių priemonių tęstinumo stoka*“, „*Metodinė medžiaga orientuota į individualius poreikius*“, „*Vadovėlio iliustracijos neatspindi šiuolaikinių aktualijų*“, „*Vadovėlių temas neatliepia šiuolaikinių realiųjų*“, „*Vadovėlio medžiaga neužtikrina lyčių lygybės principo*“, „*Netinkamas prielinksnių paaiškinimas vadovėlyje*“, „*Nuotoliniam mokymuisi skirtų priemonių stoka*“, „*Virtualių mokymosi priemonių poreikis*“.

5 pav. Tyrimo dalyvių patirtys apie trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymui skirtos metodinės medžiagos kokybę

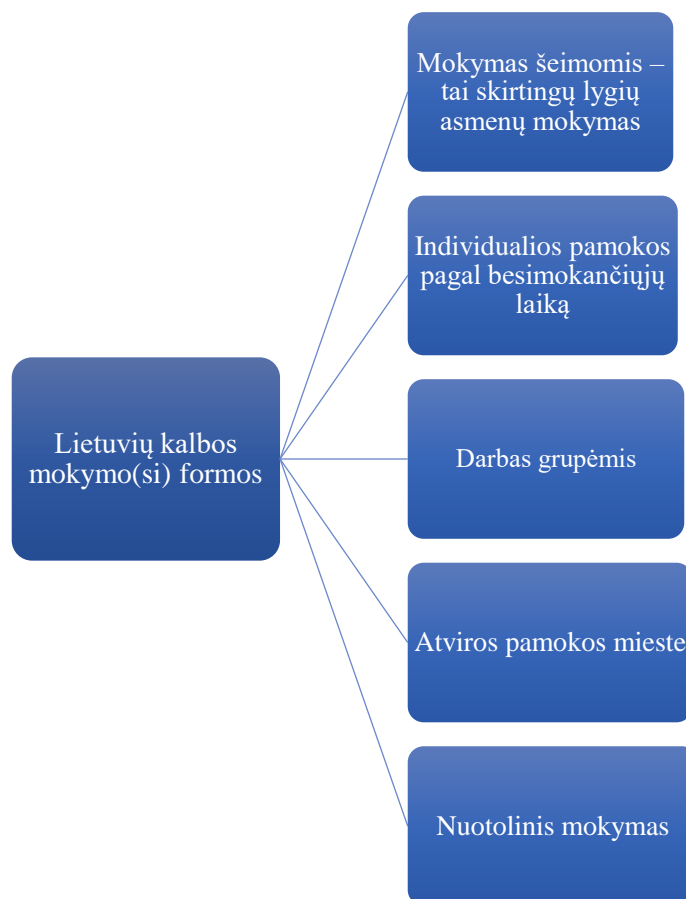
Remiantis tyrimo duomenimis, išskiriama subtema „**Vadovėlis neatitinka besimokančiųjų kalbos lygio**“ rodo, kad tyrimo dalyviams iškyla besimokančiųjų kalbos lygio ir vadovėlio turinio atitikties suderinimo problema. Teigiama: „*Kadangi neseniai dirbu, tai vis dar ieškau kažkokio tinkamo vadovėlio, bet kol kas esu apsistojusi prie X vadovėlio ir jis man patinka, bet tokiam pradiniam lygiui pradžia labai tinka, bet po to per sudėtinga, nes tame vadovėlyje toks šuolis, kai nuo pradžios labai pakyla. Ten yra dvylika pamokų, tai ketvirta ir penkta pamokos jau tokios gana sudėtingos. Nors pirmą /antrą gana tokios paprastos*“ (Nr. 1). Tyrimo dalyvių manymu, turima metodinė medžiaga ne visuomet atitinka besimokančiųjų kalbos lygį ir yra per sunki. Taip pat pažymima: „*Dabar dar įsigijau „Easy Lithuanian“, nes X knyga yra tokia sudėtingesnė truputiuką. Tai ieškau truputį paprastesnės, nes didžioji dalis mokinių yra tokie, kurie pradeda nuo nulio*“ (Nr. 1); „*Vadovėlis turėtų būti pradedantiesiems, bet užduotys yra gerokai per sunkios*“ (Nr. 3); „*Kartais pasidomiu tom naujom knygom ir labai nusiviliu, kad jos visai netinka, nes parašyta AI, bet ten visiškai ne AI, neatitinka nei pagal parinktą medžiagą. Kartais visiškai kratinys paėmus naują knygą ir negali nieko pritaikyti*“ (Nr. 6). Kita subtema „**Netinkama vadovėlio medžiagos pateikimo struktūra**“ parodo, kad tyrimo dalyviams nėra priimtina medžiagos pateikimo eiga: „*Aš tai turiu vadovėlį, iš kurio mokomės, tai man nepatinka struktūra: pirmą išdėstomas žodynas – keli puslapiai, tada gramatikos keli puslapiai ir užduotys. Man, kaip mokiniui, būtų lengviau, jei aš matyčiau gramatiką ir šalia užduotį, o ne kelių puslapių skirtumą. Aš dar turiu papildomai darytis užduotis, nes vadovėlyje temos gramatikai realiai skiriama viena užduotis*“ (Nr. 3). Kaip matyti, tyrimo dalyviams būtų priimtinas tiek leksikos, tiek gramatikos, tiek praktinių užduočių integravimo principas vadovėliuose. Subtema „**Užduoties turinys neatitinka pateiktos gramatikos**“ rodo, kad pasigendama dermės tarp vadovėlyje pateikiamų lietuvių kalbos taisyklių ir jų pagrindu sukurtų praktinių užduočių. Tyrimo dalyviai pažymi: „*Būna, kad užduotyje atsiranda sakinytis, kuris yra išimtis arba neatitinka pateiktos gramatikos, nesužiūrėta ir įdėta ir mokinys, sako, kad mes nesimokėm. Tada turi papildomai aiškinti, ko nebuvo vadovėlyje*“ (Nr. 3). Subtema „**Tekstų pradedantiesiems trūkumas**“ atskleidžia, kad informantai yra linkę užsiėmimuose pasitelkti darbą su tekstais, kai ugdomi ne tik skaitymo, bet ir suvokimo, analizės gebėjimai. Teigiama, kad: „*Visada trūksta kažkokių tekstų, nes kalbos mokymas daugiausiai atsiremia į tekstus. Ypatingai pradedančiųjų kursui*“ (Nr. 9). Tyrimo duomenų pagrindu išryškėjo subtema „**Sukurtų virtualių priemonių testinumo stoka**“, kai tyrimo dalyviai pabrėžia, kad įvairios virtualios priemonės, kurios buvo sukurtos vykdytų projektų pagrindu, tiesiog nebeplėtojamos ir prieigos prie jų yra tiesiog uždarnos. Pedagogai, kurie dalyvavo tyrime, pažymi, kad: „*Valstybės institucijų kalbų centro buvo neblogai sukurta tokia programa, bet ji jau nebeveikia, nes baigėsi projektas. Kur baigiasi projektai, tai po kurio laiko dingsta iš interneto, bet buvo neblogai, na, ir paveikslėliai ir tartis iš karto*“ (Nr. 4). Tyrimo rezultatais atskleista, kad tyrimo

dalyviai būtų linkę teigiamai vertinti mokomosios medžiagos sąsajas su gyvenimo aktualijomis. Vis dėlto informantai pabrėžia, kad „*Vadovėlio iliustracijos neatspindi šiuolaikinių aktualijų*“ ir tai rodo, koks didelis dėmesys yra skiriamas vizualizacijoms, mokant lietuvių kalbos trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės. Tyrimo dalyviai akcentuoja: „*Iliustracijos neatspindi realybės arba sunku suprasti. Pats pateikimas galbūt mane kartais erzina, bet randu vis naujos medžiagos, kuri yra jau geresnė*“ (Nr. 3). Kita subtema „*Vadovėlių temos neatliepia šiuolaikinių realijų*“ taip pat atskleidžia, kad mokymo turinys taip pat yra kintantis ir turi būti atnaujinamas pagal šiuolaikinio gyvenimo pokyčius. Svarbu pažymėti, kad tyrimo dalyviai akcentuoja, jog temos yra pasenusios, besimokantiems neaktualios ir neįdomios. Pavyzdžiui, „*Krypčių mokymas, tai neaktuali tema, nes skaitmeninės technologijos padeda susiorientuoti aplinkoje, todėl ganėtinai atsakingai reikia persvarstyti, kokias temas turime mokyti, pasverti naudą ir poreikį. Daug kas senstelėję. Tema „Vieta, laikas“ ir išmokyti pasakyti kryptį, paklausti, kaip nueiti ten. Šitas visiškai nebeturi dabar prasmės, nes yra google, pasiimk tu tą navigaciją ir eik kiek nori ir tikrai nieks neklaus lietuviškai. Žiūriu, kad naujausioje 2020 metų knygoje vėl tas pats yra – kaip nueiti ten. Niekas nesakys, neklaus*“ (Nr. 8). Galima manyti, kad reikia permąstyti daugelio temų reikalingumą, tinkamai įvertinant ir dirbtinio intelekto daromą įtaką, kai besimokantieji gali naudotis įvairiomis programėlėmis ir nesiekti komunikacijos valstybine kalba.

Kaip matyti iš aukščiau pateiktų tyrimo duomenų, informantai atskleidė įvairias patirtis apie materialiuosius išteklius, jų kokybę. Vis dėlto išryškėja dar viena subtema, į kurią ganėtinai jautriai reaguoja užsienio šalių piliečiai, besimokantys lietuvių kalbos. Remiantis tyrimo rezultatų analize, nustatyta subtema „*Vadovėlio medžiaga neužtikrina lyčių lygybės principo*“ parodo, kad užsienio šalių piliečiai vadovėlyje pateikiamos medžiagos pagrindu susidaro nuomonę apie šalies puoselėjamas vertybes, propaguojamą požiūrį į žmogų. Tyrimo dalyvė teigia: „*Kai pradėdu mokyti užsieniečius, jie pradeda matyti keistos sandaros knygas ir jiems kyla klausimas, kodėl į moterį keistai žiūrima, kodėl moteris pristatoma, kaip kvailutė pagal šiuos dialogus, kodėl moteris visa laiką nieko nežino, kodėl ji nieko nesupranta, kodėl ji visą laiką prašo vyrų pagalbos. Jiems kyla pyktis ir sako, kad mums nepatinka šitas vadovėlis*“ (Nr. 9). Šio tyrimo rezultatai rodo, kad informantai, dalindamiesi patirtimis apie mokomosios medžiagos kokybę, atsižvelgia ir į lietuvių kalbos gramatikos tam tikrų temų pateikimo pobūdį. Išskiriama subtema „*Netinkamas prielinksnių paaiškinimas vadovėlyje*“ atskleidžia, kad prielinksniai yra itin aktuali tema, mokant trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės lietuvių kalbos. Vadovėlyje, anot tyrimo dalyvės, pasigendama aiškumo principo, pristatant šią temą. Pastarosios mintys vizualizuojamos šiuo teiginiu: „*Tokių kažkokių nebuvo. Į ir pas, tai paaiškinimas vadovėlyje neįtikinantis. Tai aš tada sakau, kad į dedamas tada, kai tas žodis po į yra negyvas daiktas, o pas tai pas gyvą daiktą. Tai ir knygoje galėjo būti toks*

*paprastas paaiškinimas. Tai man tokių ir pritrūksta. Galvoju, kad gal būčiau seniau dirbusi ir pati būčiau parašiusi. Tai būna tokie mano asmeniniai atradimai“ (Nr. 1). Tyrimo dalyviai nepaneigia naujų mokymosi priemonių kūrimo svarbos, nors sutinkama, kad Lietuvoje yra ganėtinai nemažas metodinių priemonių pasirinkimas. Vis dėlto tyrimo rezultatuose išreiškiami įvairūs tyrimo dalyvių argumentai apie metodinės medžiagos kūrimo, atnaujinimo svarbą. Pavyzdžiui, subtemoje „**Nuotoliniam mokymuisi skirtų priemonių stoka**“ atsižvelgiama į dėl pandemijos susiklosčiusią situaciją, kai lietuvių kalbos mokymąsi perkėlus į nuotolinę erdvę, išryškėja virtualių priemonių trūkumas. Siekiant ir toliau skatinti sistemingą trečiųjų asmenų piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymąsi, iškyla poreikis ir nuotolinės mokymosi platformos sukūrimui. Kita subtema „**Virtualių mokymosi priemonių poreikis**“ parodo įvairių lietuvių kalbos mokymuisi skirtų užduočių, parengtų skaitmeninių programų pagalba, poreikį: „*Prašyčiau informatikų pagalbą, kuriant aplikacijas. Naudojam Kahoot, tai labai veikia, labai patinka. Labai gerai veikia, ypatingai grupelėje. Aš turiu kelis susiradusi, bet ten skirta vaikams ir labai senas, nepatrauklus dizainas*“ (Nr. 3).*

Tyrimo dalyviai, kalbėdami apie individualias lietuvių kalbos mokymo patirtis, išskiria ir temą „**Lietuvių kalbos mokymo(si) formas**“, kurią vizualizuoja šios subtemos: „*Mokymas šeimomis – tai skirtingų lygių asmenų mokymas*“, „*Individualios pamokos pagal besimokančiųjų laiką*“, „*Darbas grupėmis*“, „*Atviros pamokos mieste*“, „*Nuotolinis mokymas(is)*“ (6 pav.).

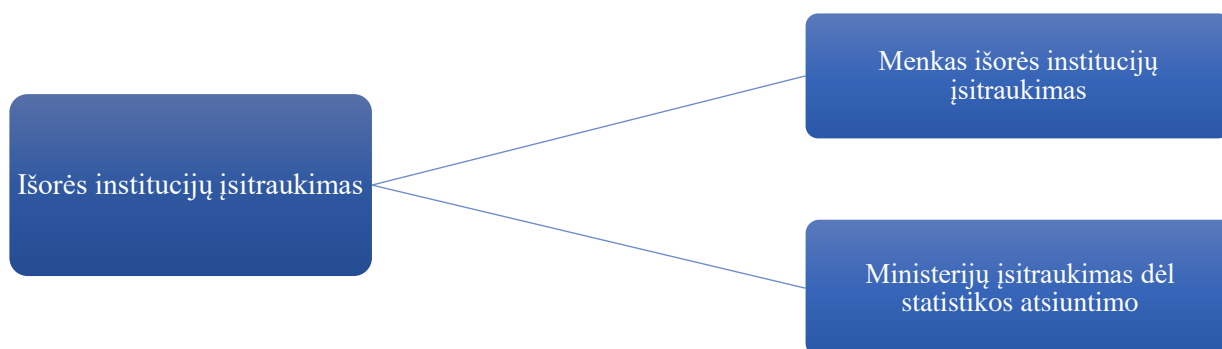

6 pav. Tyrimo dalyvių patirtys apie trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymo(si) formas

Atlikus duomenų analizę, išskirta subtema „**Mokymas šeimomis – tai skirtingų lygių asmenų mokymas**“ parodo, kad mokant tokiu būdu, pripažįstama, jog vienu metu mokomi skirtingų lygių asmenys. Tyrimo dalyviai teigia: „*Aš dabar turiu devynis mokinius ir jie tikrai yra labai skirtingų lygių. Tiesa, iš tų devynių turiu dvi šeimas. Turkų šeimoje vyras yra labiau pažengęs, o žmona – mažiau. Bet kaip šeimoj, tai visai neblogai gaunasi, bet jau tokio skirtingo lygio svetimus žmones kartu susodinti tai tikrai nenorėčiau*“ (Nr. 1). Galima manyti, kad mokymasis šeimomis yra patogus besimokantiems, kai pedagogas vienu metu dirba su visos šeimos nariais, tačiau, siekiant lietuvių kalbos mokymo efektyvumo, vis dėlto reikėtų įvertinti naudos ir kokybės santykį. Toliau gilinantis į mokymų formas, nustatyta kita subtema „**Individualios pamokos pagal besimokančiųjų laiką**“. Remiantis tyrimo dalyvių įžvalgomis, išryškėjo, kad individuali lietuvių kalbos mokymo forma yra orientuota į ugdytinius, kai atsižvelgiama ir į jų laiko galimybes. Tyrimo dalyviai teigia: „*Dažniausiai yra individualios pamokos, bet leidžiama mokiniui pasirinkti, kaip jis pats nori. Jie ateina po aštuonių valandų fizinio darbo dienos ir jie nieko nebenori*“ (Nr. 3). Ši mintis parodo, kad yra galimybė ir dirbantiems trečiųjų šalių piliečiams ir asmenims be pilietybės derinti lietuvių kalbos mokymosi ir darbo laiką. Kaip matyti iš išskirtos subtemos „**Darbas grupėmis**“, tyrimo dalyviai veda mokymus

skirtingų ir tarpusavyje nepažįstamų asmenų grupėse. Pažymima, kad: „Žmonės gali ateiti ir prisijungti į grupę“ (Nr. 2); „Grupės nėra didelės“ (Nr. 6). Taip pat tyrimo dalyvių atsakymų pagrindu išskiriama subtema, „**Atviros pamokos mieste**“ parodo, kad, atsižvelgiant į temų pobūdį, organizuojami užsiėmimai ir kitose edukacinėse vietose. Pavyzdžiui: „Kartais išeiname į miestą, jei tinka pagal temą. Iškeliaujame į lietuviško maisto krautuvėlę, į Gintaro galeriją, kad jiems būtų įdomu“ (Nr. 6); „Na, į kavinę nueiti ir lietuviškai užsisakyti, čia jau kitaip, čia jau galima. Tai juos labai suaktyvina“ (Nr. 8). Atlikus tyrimo duomenų analizę, nustatyta dar viena subtema „**Nuotolinis mokymas**“, atskleidžianti, kad pedagogai ir trečiųjų šalių piliečius bei asmenis be pilietybės lietuvių kalbos moko nuotoliniu būdu. Informantai teigia: „Pavyzdžiui, turkų šeima labai inteligentiški žmonės. Dirba nuotoliniu būdu abu“ (Nr. 1); „Dabar dirbame nuotoliniu būdu per tam tikras programas“ (Nr. 7); „Kai nebuvo pandemijos, aš dažnai dirbdavau nuotoliniu būdu, o dabar į tai labiau pasinėriau ir mąstau, kaip dabar geriau pritaikyti nuotolinį mokymą“ (Nr. 12).

Kalbant apie sąlygų sudarymą, svarbu atskleisti ir išorės institucijų įsitraukimą, teikiant įvairaus pobūdžio pagalbą trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymo klausimais. Išskiriama tema „**Išorės institucijų įsitraukimas**“, kurią vizualizuoja šios subtemos: „Menkas išorės institucijų įsitraukimas“, „Ministerijų įsitraukimas dėl statistikos atsiuntimo“ (7 pav.).

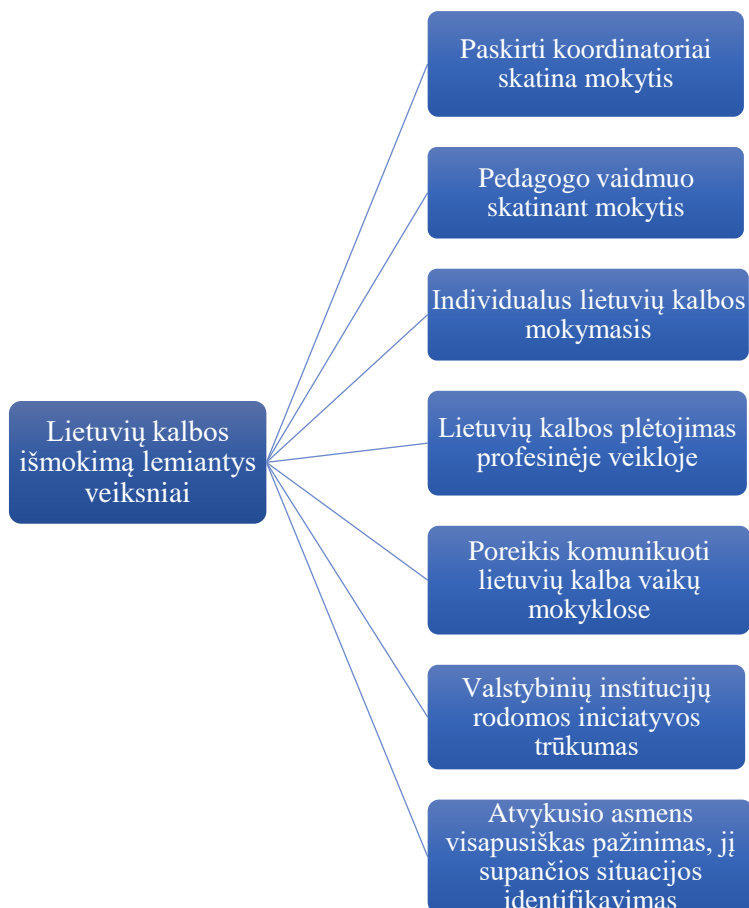

7 pav. Tyrimo dalyvių patirtys apie išorės institucijų įsitraukimą, siejamą su trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymu

Tyrimu atskleista, kad išorės institucijos, anot tyrimo dalyvių, menkai įsitraukia į lietuvių kalbos mokymosi procesą. Taigi subtema „**Menkas išorės institucijų įsitraukimas**“ detalizuojama šia informanto mintimi: „Tikrai nėra. Per lietuvių kalbos pedagogų asociaciją vieną kitą seminarą turėjome. Dalinamės vieni kitų patirtimis“ (Nr. 4). Tyrimo rezultatų analizė leido išskirti subtemą „**Ministerijų įsitraukimas dėl statistikos atsiuntimo**“, kuri parodo, kad: „Vienintelis dalykas, ką aš

jaučiu iš ministerijų, tai statistiką, nes atsiunčia dokumentus užpildyti dėl kvalifikacijų, antra, iš ministerijų dėl visokių kalbų, kad yra tokia politika daugiau dėmesio skirti tam, ar skandinavų kalbai, ar migrantams“ (Nr. 4). Šie duomenys leidžia teigti, kad nėra išorės institucijų įsitraukimo sistemos, nėra aiški atsakingų institucijų lyderystė.

Nagrinėjant sudarytų sąlygų trečiųjų šalių piliečiams ir asmenims be pilietybės mokytis lietuvių kalbos pobūdį, neišvengiamai svarbu aptarti ir motyvacijos skatinimo būdus. Tyrimo duomenų pagrindu išskirta tema „Lietuvių kalbos išmokimą lemiantys veiksniai“, kuri vizualizuojama subtemomis: „Paskirti koordinatoriai skatina mokytis“, „Pedagogo vaidmuo skatinant mokytis“, „Individualus lietuvių kalbos mokymasis“, „Lietuvių kalbos plėtojimas profesinėje veikloje“, „Poreikis komunikuoti lietuvių kalba vaikų mokyklose“, „Valstybinių institucijų rodomos iniciatyvos trūkumas“, „Lietuvių kalbos poreikis komunikavimui vaikų mokyklose“, „Atvykusio asmens visapusiškas pažinimas, jį supančios situacijos identifikavimas“ (8 pav.).

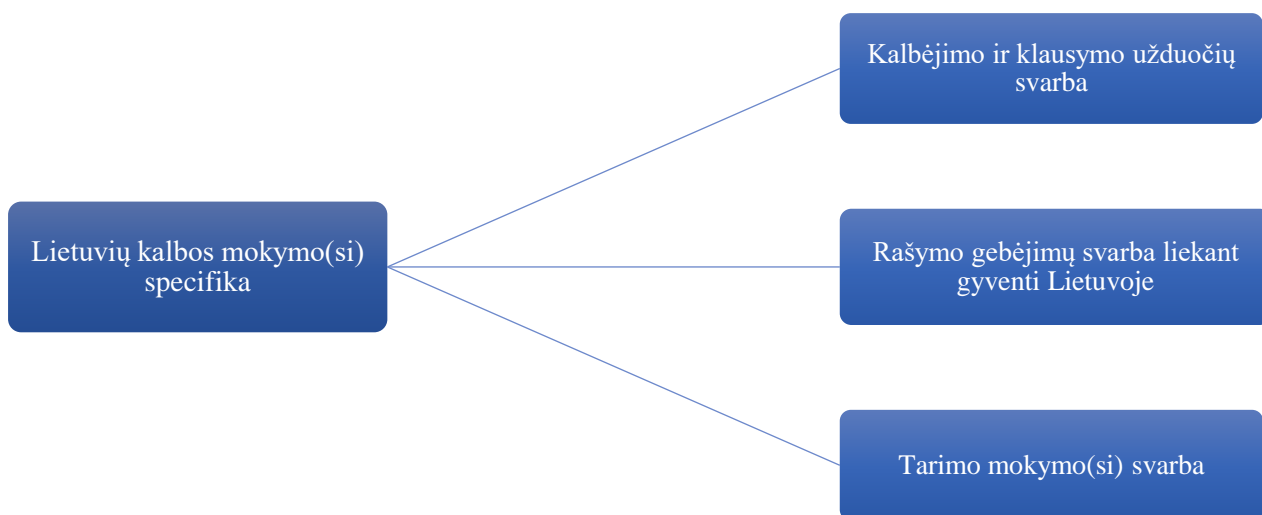

8 pav. Tyrimo dalyvių patirtys apie trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos išmokimą lemiančius veiksnius

Remiantis tyrimo duomenų analize, buvo išskirta subtema „Paskirti koordinatoriai skatina mokytis“, kuri rodo, kad tam tikruose centruose užsienio piliečiams paskiriami koordinatoriai:

„Kiekvienas mokinys turi koordinatorius, kuris susitaria dėl pamokų, skatina mokinius“ (Nr. 3). Taip pat tyrimo dalyviai įžvelgia ir savo pačių vaidmenį nuolatos komunikuoiant, palaikant ryšį su besimokančiais ir taip galimai prisidedant prie jų motyvacijos skatinimo. Išskiriama subtema „**Pedagogo vaidmuo skatinant mokytis**“ vizualizuojama šiomis tyrimo dalyvių mintimis: „Aš savo ruožtu irgi stengiuosi tą daryti, nes dažnai tenka komunikuoti su mokiniais, susirašyti, ar ateis, derinti laiką. Juos reikia skatinti, nes yra tokių, kurie nori čia likti, jiems reikia išlaikyti egzaminą“ (Nr. 3). Kita subtema „**Individualus lietuvių kalbos mokymasis**“ parodo, kad motyvuoti mokiniai ieško individualių lietuvių kalbos mokymosi būdų: „Viena mokinė iš Turkijos anksčiau mokėsi po šimtą lietuviškų žodžių per dieną. Na, man čia labai daug ir ji tą darydavo ir dabar ji kalba lietuviškai“ (Nr. 3). Atlikus duomenų analizę, išskirta subtema „**Lietuvių kalbos plėtojimas profesinėje veikloje**“. Tai atskleidžia atvejus, kai trečiųjų šalių piliečiai ir asmenys be pilietybės atsisako individualios veiklos ir ieško visuomeninio darbo, kad galėtų bendrauti su priimančiosios šalies bendruomene. Tyrimo dalyviai teigia: „Ji išėjo iš darbo, nes dirba individualiai ir nori ieškoti darbo, kad galėtų daugiau lietuviškai bendrauti. Tai yra tikrai motyvuotų mokinių, kurie nori ir stengiasi“ (Nr. 3). Kitas pavyzdys: „Pirmieji mano mokiniai buvo tadžikų šeima, tai ta moteris jau ji pagyvenusi ir jai virš penkiasdešimties metų ir ji irgi buvo mokytoja Tadžikistane ir čia atvykusi ji įsidarbinusi ir dirba mokytojos padėjėja. Ji tikrai labai nori dirbti ir ji labai nori išlaikyti tą egzaminą“ (Nr. 1). Dar viena subtema „**Poreikis komunikuoti lietuvių kalba vaikų mokyklose**“ parodo, kad trečiųjų šalių piliečiams ir asmenims be pilietybės yra svarbu gebėti tinkamai komunikuoti lietuvių kalba, kad galėtų užtikrinti bendradarbiavimą su švietimo institucijomis, kuriose mokosi jų vaikai. Tyrimo dalyviai teigia: „Jų daugumos vaikai eina į lietuviškus darželius, mokyklas ir jiems reikia komunikuoti su mokytojom. Jiems kartais liūdna, kad kartais negali padėti vaikui“ (Nr. 3). Vis dėlto aptariant, kaip yra skatinama trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymosi motyvacija, išskirta subtema „**Valstybinių institucijų rodomos iniciatyvos trūkumas**“. Informantai teigia: „Iš tikrųjų yra formalus požiūris ir viskas, nes mes negirdime niekur kokios nors sėkmės istorijos. Jie mokosi kalbos tik tiek, kiek jie patys randa savo motyvaciją. Bet kad mūsų valstybėje būtų sistema sukurta, tai tikrai aš to nepastebiu“ (Nr. 2). Kita subtema taip pat siejama su valstybinių institucijų įsitraukimo modeliu, kai svarbu „**Atvykusio asmens visapusiškas pažinimas, jį supančios situacijos identifikavimas**“. Teigiama, kad: „Kaip mokyti kalbos reikia žiūrėti, koks žmogus atvykęs. Turi būti stipri situacijos analizė ir žmonių sugrupavimas. Ar turi žmogus kalbų mokymosi patirtį, ar neturi. Gali būti žmonių, kurie sunkiai skaito savo kalba. Tuomet ieškai metodų, kaip mokysi, ar sakytinė, ar rašytinė kalba dominuos“ (Nr.3). Šiame kontekste tyrimo dalyvė pabrėžia, kad pasitaiko trečiųjų šalių piliečių, kurie netgi savo kalba nemoka taisyklingai skaityti.

Šiame tyrime į lietuvių kalbos mokymosi sąlygas, jų sudarymą, žvelgta visapusiškai, kai tyrinėta ne tik sąlygų sudarymas mokymui(si), bet siekta atsakyti, kaip lietuvių kalbos mokymasis, jos išmokimas padeda integruotis visuomenėje. Sėkmingas asmens integravimasis į visuomenę ženkliai priklauso nuo valstybinės kalbos išmokimo kokybės. Tyrimu siekta atskleisti unikalius aspektus, kurie susiję su užsieniečių lietuvių kalbos mokymu. Manytina, kad identifikuoti tokie aspektai gali tapti reikšmingu pagrindu, siekiant numatyti lietuvių kalbos mokymo tobulinimo tendencijas. Taigi, išskirta tema „**Lietuvių kalbos mokymo(si) specifika**“ vizualizuojama šiomis subtemomis: „*Kalbėjimo ir klausymo užduočių svarba*“, *Rašymo gebėjimų svarba tik liekant gyventi Lietuvoje*“, „*Tarimo mokymo(si) svarba*“ (9 pav.).

9 pav. Tyrimo dalyvių patirtys apie trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymo(si) specifika

Tyrimo dalyviai pabrėžia subtemą „**Kalbėjimo ir klausymo užduočių svarba**“, kad, mokant lietuvių kalbos būtent trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės, svarbu didžiausią dėmesį skirti kalbėjimui ir klausymui. Galima manyti, kad metodinėje medžiagoje turi vyrauti vaizdo ar garso turiniu prisotintos užduotys. Subtema „**Rašymo gebėjimų svarba liekant gyventi Lietuvoje**“ parodo, kad tyrimo dalyviai neprioretizuoja rašymo gebėjimų, tačiau jo svarbą daugiau sieja su tais asmenimis, kurie lieka gyventi Lietuvoje. Dalis tyrimo dalyvių pripažįsta, kad rašymo gebėjimai yra reikšmingiausi tuomet, kai besimokantieji asmenys lieka gyventi Lietuvoje: „*Jei ruošiesi gyventi Lietuvoje, tai reikia ir rašyti normaliai*“ (Nr. 1). Išskirta kita subtema „**Tarimo mokymo(si) svarba**“, kai pripažįstama, kad: „*Tarimas yra svarbus, reikia kartot, kartot*“ (Nr. 1). Kaip rodo tyrimo duomenys, trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymo specifiškumas

sutelktas į kalbos gebėjimų prioretizavimą. Tokia informacija yra svarbi tobulinant užsiėmimų struktūrą, inicijuojant metodinės medžiagos kūrimą.

II. Teigiamos patirtys mokant lietuvių kalbos trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės.

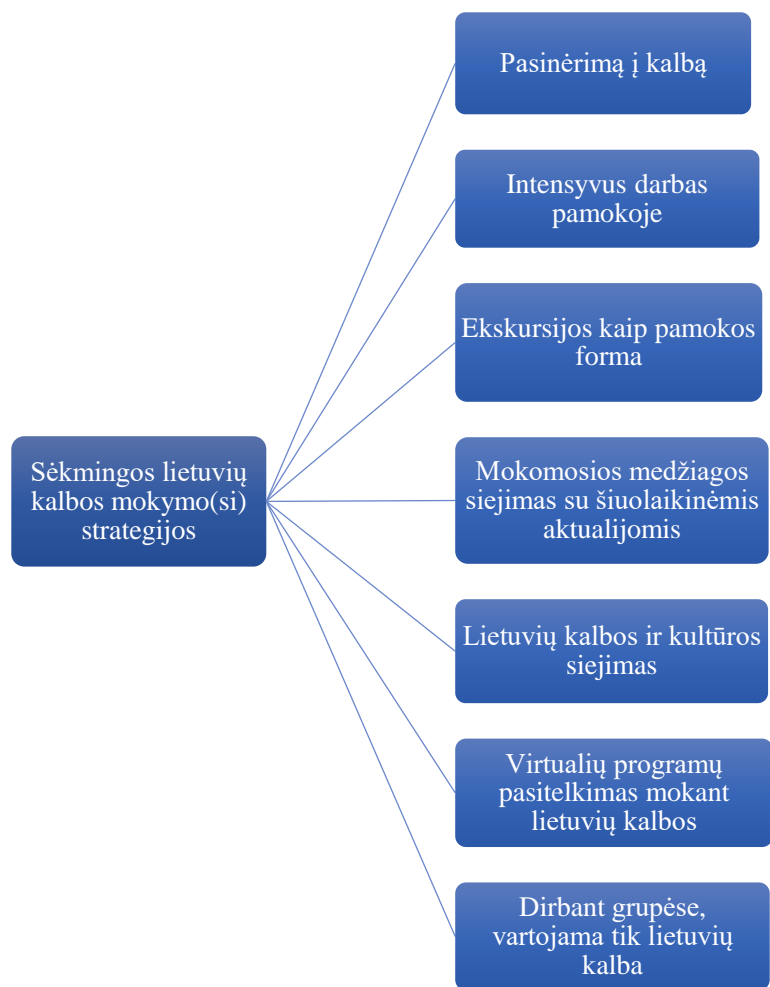
Atliekant fenomenografinius tyrimus, svarbu identifikuoti įvairias tyrimo dalyvių patirtis, o būtent teigiamų patirčių atskleidimas leidžia nustatyti tiriamo reiškinių tobulintinus aspektus, kurie formuluojami ne tik nepavykusių ar neigiamų patirčių pagrindu, bet atsižvelgiant į informantų sėkmės istorijas.

10 pav. Teigiamų patirčių, siejamų su trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymu, temos

Šiuo atveju, siekta gilintis į sėkmingas lietuvių kalbos mokymo(si) strategijas, lietuvių kalbos mokymo svarbą, lietuvių kalbos ir profesijos mokymosi sinergiją (10 pav.).

Atlikus tyrimo duomenų analizę, išryškėjo tema „**Sėkmingos lietuvių kalbos mokymo(si) strategijos**“, kurią sudaro šios subtemos: „*Pasinėrimas į kalbą*“, „*Intensyvus darbas pamokoje*“, „*Ekskursijos kaip pamokos forma*“, „*Mokomosios medžiagos siejimas su šiuolaikinėmis aktualijomis*“, „*Lietuvių kalbos ir kultūros siejimas*“, „*Virtualių programų pasitelkimas mokant lietuvių kalbos*“, „*Dirbant grupėse, vartojama tik lietuvių kalba*“ (11 pav.).

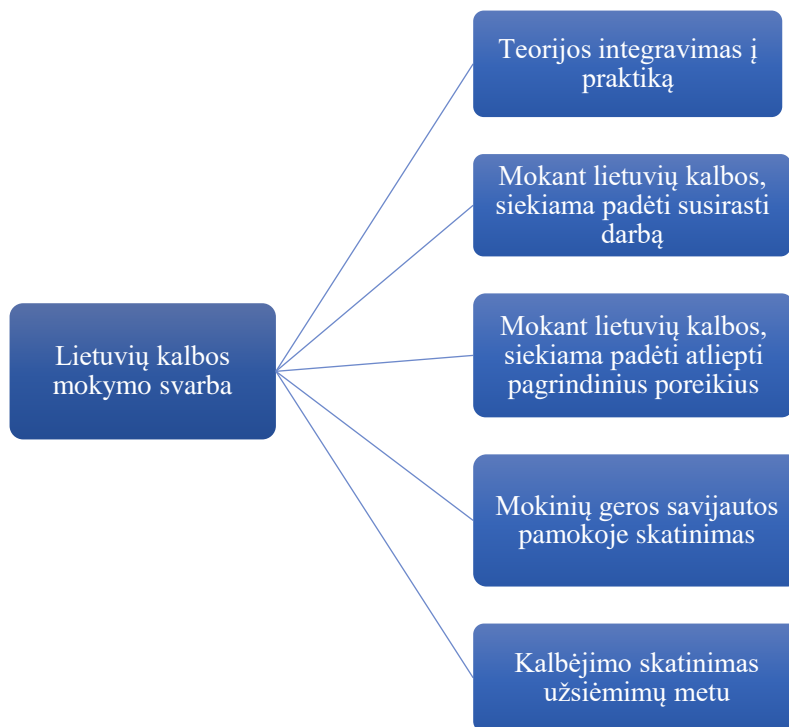

11 pav. Tyrimo dalyvių patirtys apie sėkmingas trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymo(si) strategijas

Tyrimo dalyviai nurodo, jų manymu, sėkmingą lietuvių kalbos mokymo metodą – „**Pasinėrimą į kalbą**“, kai „*Geriausias būdas mokytis yra įplaukti į tą kalbą. Jeigu tu nebūsi toj aplinkoj...gerai, kai jų vaikai eina į lietuviškas mokyklas, tai jie labai gerą įtaką padaro tėvam. Ir ta turkė, kuri yra turkų kalbos mokytoja, tai ji sakė, kad jos vaikas pradinukas, tai iš jos tarimo juokiasi*“ (Nr. 1). Šis metodas pastaruoju metu yra ganėtinai vertinamas ir pripažįstamas mokslinėje ir praktinėje erdvėje. Tyrinėjant teigiamas patirtis, išskirta subtema „**Intensyvus darbas pamokoje**“ parodo, kad tyrimo dalyviai planuoja daug veiklų, siekia išlaikyti tempą ir neleisti ugdytiniams nuobodžiauti. Informantai teigia: „*Aš labai noriu nešvaistyti žmonių laiko ir į pamoką einu labai atsakingai, kad nei viena sekundė į šoną nenukristų ir aš labai stengiuosi juos apkrauti darbu. Mes visą laiką dirbame. Gal žmonėms tai daro teigiamą įspūdį. Jie jaučia, kad aš nuoširdžiai dirbu ir jie tada su manimi nuoširdžiai dirba. Jie su manim pavargsta, jau į pabaigą pamokos matosi, kad žmogus yra pavargęs, tai jis dirbo nuoširdžiai*“ (Nr.1); „*Man geriausiai sekasi sudominti studentus, nes paskaitose naudoju tokią*

metodiką, kai neleidžiu jiems nuobodžiauti ir jie nėra pasyvūs klausytojai, jie yra aktyvūs dalyviai paskaitoje“ (Nr. 7). Kita sėkminga trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymo patirtis atskleidžiama subtema „**Ekskursijos kaip pamokos forma**“, kai tyrimo dalyviai pažymi: „Ekskursijos labai padeda. Jeigu dėstytojas eina ir dar lietuviai studentai. Į muziejus einama, bet čia tokia situacija, kad pats už viską turi mokėti. Čia reikėtų rėmimo. Ne visi dėstytojai turi ir gido pažymėjimus“ (Nr. 4). Dar viena teigiama patirtis įvardinama subtema „**Mokomosios medžiagos siejimas su šiuolaikinėmis aktualijomis**“. Jau šioje ataskaitoje buvo minėta šiuolaikinių aktualijų svarba mokant lietuvių kalbos. Kaip matyti, tyrimo dalyviai patys kuria dabartinėmis visuomenėje vyraujančiomis tendencijomis grindžiamus užsiėmimus: „Kai mokomės būvdvardžius, tai kai apie išvaizdą kalbam, aš paimu G. Nausėdos, Vytauto Kernagio ir Beatos Nicholson nuotrauką ir prašau apibūdinti, kaip jie atrodo. Kai mokomės apie maistą, mes visada žiūrim Beatos receptus ir bandom išrašyti ingredientus. Dar man labai patiko, kai mokomės apie namus, baldus, tai tada internete žiūrėjome skelbimus, buto kainas, kas juose yra“ (Nr. 3). Tyrimo dalyviai reflektuodami gerą patirtį, išskyrė subtemą „**Lietuvių kalbos ir kultūros siejimas**“, kai tyrimo dalyviai pažymi: „Dažnai paruošiu kultūrinių pristatymų. Pvz. Tema „Namai“, tai pristatau trobą, Vilniaus, Kauno architektūrą. Turi būti ne tik kalbos, bet ir kultūrinis pažinimas. Apie architektūrą, maistą, esu pasikvietusi dainininkus, kad dainuotų per mano pamokas. Pvz. Internetu karpom. Ne vien kalbos pažinimas, bet ir kultūrinis, dvasinis. Tada formuojasi didesnis prisirišimas prie kalbos“ (Nr. 9). Galima teigti, kad kalba yra šalies kultūros dalis, todėl užsiėmimų metu svarbu supažindinti su kultūra plačiąja prasme. Tokiu atveju, kalbos mokymasis atliepia holistinį valstybės ar tautos pažinimo vaizdą. Dar viena teigiama patirtis siejama su interaktyvių programų taikymu, išskiriant subtemą „**Virtualių programų pasitelkimas mokant lietuvių kalbos**“. Tyrimo dalyviai teigia: „Naudojam Kahoot, tai labai veikia, labai patinka. Labai gerai veikia, ypatingai grupelėje. Aš turiu kelis susiradusi, bet ten skirta vaikams ir labai senas, nepatrauklus dizainas“ (Nr. 3). Dar viena subtema, grindžiama gerą patirtimi, yra „**Dirbant grupėse, vartojama tik lietuvių kalba**“. Anot tyrimo dalyvių, šis metodas yra itin pasiteisinęs, nes besimokantieji, atlikdami paskirtą veiklą, tarpusavyje turi bendrauti lietuviškai. Besimokantieji verčia tekstus, kalbasi, rašo, diskutuoja, tariasi tik lietuviškai. Antai, informantė pažymi: „Labai pasiteisina darbas grupėse. Labai dažnai paskaitos pabaigoje paskirstau į mažesnes grupes ir jei tema „Mano šeima“, duodu išsitraukti lapukus. Grupė gauna temą, kurią sudaro medžiaga iš pirmos, antros ir trečios temos. Tokios užduotys pasiteisina, nes jie tarpusavyje turi kalbėti lietuviškai. Jie verčia, rašo, skaito, kalba lietuviškai“ (Nr. 14).

Kita tema, atliepanti gerąsias mokymo patirtis, siejama su „**Lietuvių kalbos mokymo svarba**“. Šios temos išskyrimas atskleidžia tai, kas yra svarbu pedagogui, mokant trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės lietuvių kalbos. Minėta tema detalizuojama šiomis subtemomis: „*Teorijos integravimas į praktiką*“, „*Mokant lietuvių kalbos, siekiama padėti susirasti darbą*“, „*Mokant lietuvių kalbos, siekiama padėti atliepti pagrindinius poreikius*“, „*Mokinių geros savijautos pamokoje skatinimas*“, „*Kalbėjimo skatinimas užsiėmimų metu*“ (12 pav.).

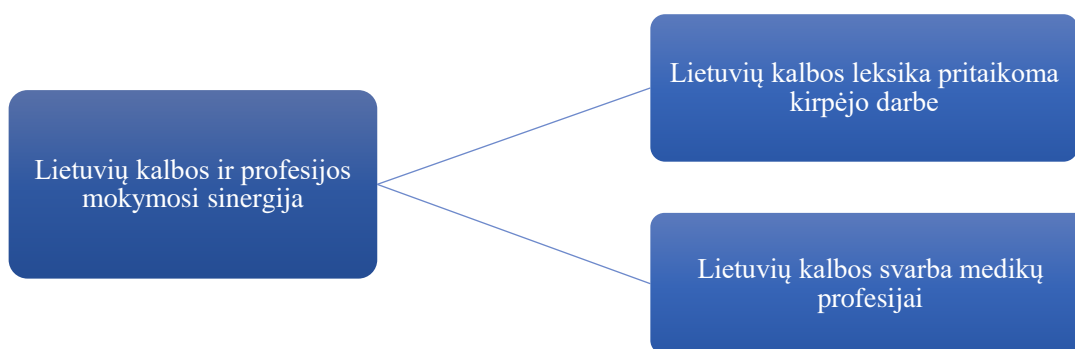

12 pav. Tyrimo dalyvių patirtys apie trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymo svarbą

Tyrimo duomenų pagrindu išskirta subtema „**Teorijos integravimas į praktiką**“ parodo, kad: „*Man svarbu ne tik jiems perduoti žinias ir teoriją, o labai svarbu yra praktinė dalis. Iš karto teoriją stengiuosi integruoti į praktiką, kad žmogus nekalbant lietuviškai kažką jau galėtų pasakyti. Aš niekada neverčiu į kitą kalbą. Žinoma, jei yra pradinukai, tai yra atskira kategorija, o pažengusiems nuo B1 kalbu tik lietuviškai*“ (Nr. 7). Kiti tyrimo dalyviai, kalbėdami apie tai, kas jiems svarbiausia, orientuojasi ne į užsiėmimų turinį ar eigą, bet į lietuvių kalbą kaip į priemonę, padedančią integruotis į visuomenę. Antai, subtemoje: „**Mokant lietuvių kalbos, siekiama padėti susirasti darbą**“ parodoma, kad, mokant lietuvių kalbos, siekiama kuo greičiau minėtus asmenis integruoti į visuomenę. Tyrimo dalyviai pažymi: „*Kai atvažiuoja pabėgėliai, tai tu koncentruojasi į tai, kad žmogus kuo greičiau integruotųsi į visuomenę, kad rastų darbą. Tu jį mokai pristatyti, rašyti gyvenimo aprašymą, kaip išsiųsti CV, kaip eiti į darbo pokalbį*“ (Nr. 2). Taip pat tyrimo dalyviai trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės sėkmingą socialinę integraciją sieja su galimybe atliepti pagrindinius,

kiekvieno asmens gyvenimui reikalingus poreikius. Atsižvelgiant į pateiktas mintis, išskirta subtema „**Mokant lietuvių kalbos, siekiama padėti atliepti pagrindinius poreikius**“ parodo, kad lietuvių kalbos mokymas(si) sudaro galimybę išpildyti bazinius poreikius, siejamus su maisto ar vaistų nusipirkimu: „*kaip nusipirkti maisto, kaip nueiti į vaistinę, kaip nusipirkti vaistų. Kuri situacijas, kad žmogus įmestas į visai kitą erdvę ir kaip jam išgyventi*“ (Nr. 2). Tyrimo dalyviai, svarstydami, kas jiems svarbu mokant lietuvių kalbos, pabrėžė ir teigiamos, pozityvios aplinkos kūrimo svarbą. Išskirta subtema „**Mokinių geros savijautos pamokoje skatinimas**“, kai teigiama: „*Man kažkaip svarbu, kad mokinyš gerai jaustųsi pamokoje. Visą laiką pamoką pradedame nuo klausimo, kaip tau sekasi. Man atrodo, kad svarbu sukurti ryšį, bet ne per daug, nes kai pradeda piktnaudžiauti, tai irgi negerai darosi*“ (Nr. 3). Taip pat pedagogams, dalyvavusiems tyrime, svarbu išmokyti trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės komunikuoti valstybine kalba. Informantai pažymi, kad svarbiausia suprasti ir būti suprastam, todėl šių minčių kontekste išskirta subtema „**Kalbėjimo skatinimas užsiėmimų metu**“, kai pabrėžiama, kad „*Taip pat svarbu kalbėti, kad ir su klaidom*“ (Nr. 3).

Tema „**Lietuvių kalbos ir profesijos mokymosi sinergija**“ parodo, kaip trečiųjų šalių piliečiai ir asmenys be pilietybės, mokydami valstybinės kalbos, mokosi ir pasirinktos profesijos. Detalizuojat šią temą, išskiriamos subtemos: „*Lietuvių kalbos leksika pritaikoma kirpėjo darbe*“, „*Lietuvių kalbos svarba medikų profesijai*“ (13 pav.).

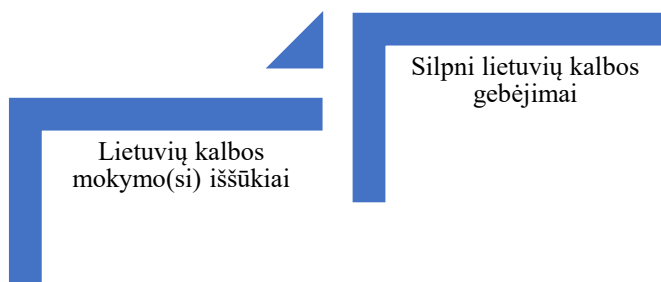

13 pav. Tyrimo dalyvių patirtys apie trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos ir profesijos mokymosi sinergiją

Remiantis tyrimo duomenų analize, išskiriama subtema „**Lietuvių kalbos leksika pritaikoma kirpėjo darbe**“ parodo, kad užsienio šalių piliečiai, kurie siekia susirasti darbą arba jau dirba konkrečioje srityje, išreiškia norą mokytis su profesija susijusių terminų ar gilintis į gramatines bei sintaksines konstrukcijas. Tyrimo dalyviai dalinasi patirtimi: „*Turiu mokinį, kuris dirba kirpėju, kai jis ieškojosi*

naujo darbo, tai mes tam skyrėme visa pamoką, kaip rašyti CV, kaip kėdė, žirklys, veidrodis, dažai, spalvos. Galima prisitaikyti ir padėti jiems šioje vietoje. Vėliau labai dėkojo ir sake, kad labai naudinga buvo“ (Nr. 3). Kita subtema „**Lietuvių kalbos svarba medikų profesijai**“ parodo, kad priklausomai nuo konkrečios specialybės skiriasi reikalavimai ir lietuvių kalbos lygio įgijimui. Antai, tyrimo dalyvė teigia: „*Aš esu turėjusi tokių mokinių, kurie pradėjo dirbti medikais. Medikams reikia antro lygio, kad galėtų dirbti tą darbą*“ (Nr. 15). Vis dėlto, atlikus tyrimo duomenų analizę, tenka konstatuoti, kad ne visi tyrimo dalyviai turėjo patirties, kai trečiųjų asmenų piliečiai ir asmenys be pilietybės, mokydami lietuvių kalbos, tuo pačiu mokėsi ir specialybės.

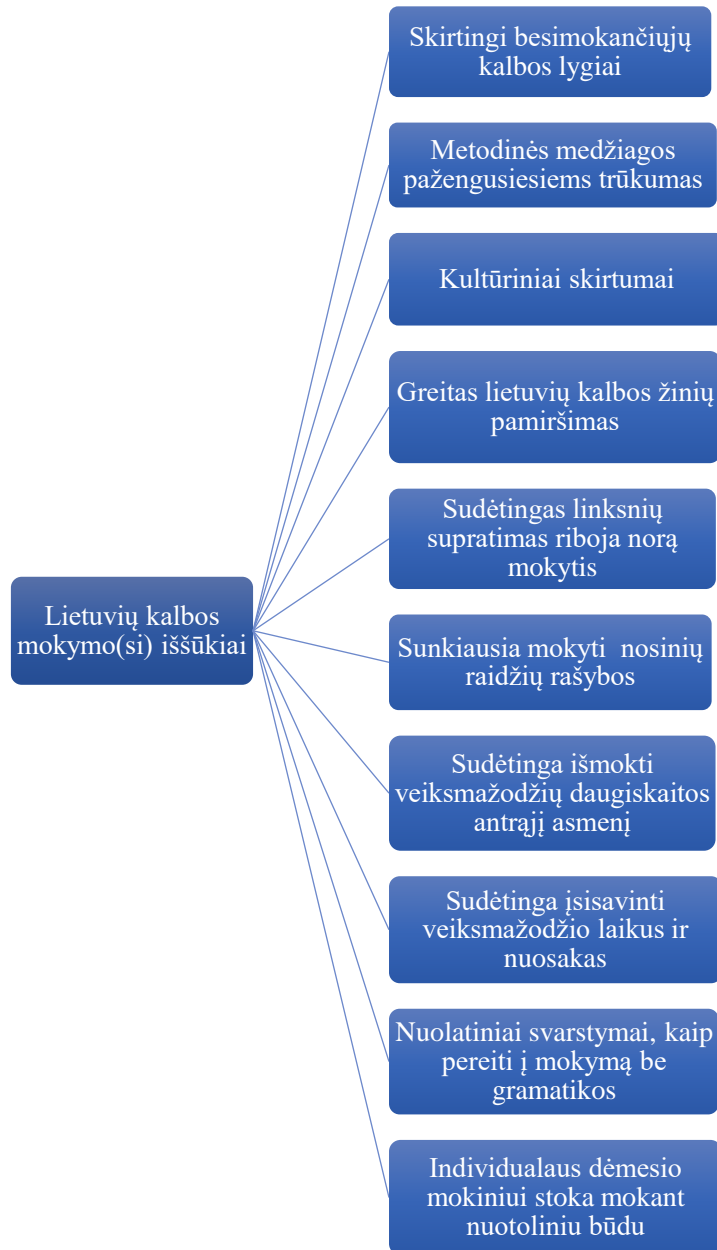
III. Iššūkiai mokant lietuvių kalbos trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės. Iššūkių identifikavimas ugdymosi procese yra neatsiejama sėkmingo ugdymosi proceso dalis, kai apmąstoma ir reflektuojama individuali ugdymo praktika. Tyrimu siekta atskleisti, kokius iššūkius patiria tyrimo dalyviai, kurie mokė arba moko lietuvių kalbos asmenis be pilietybės. Taigi gilintasi į lietuvių kalbos mokymo(si) iššūkius, silpnus lietuvių kalbos gebėjimus (14 pav.).

14 pav. Iššūkių, siejamų su trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymu, temos

Kaip matyti iš pateikto paveikslo, tyrime orientuotasi į iššūkius kylančius ugdymo realybėje pačiam pedagogui aktyviai veikiant. Taip pat į iššūkius pažvelgta ir iš platesnės perspektyvos – silpno lietuvių kalbos mokymosi priežasčių įvertinimo. Tokio pobūdžio tyrimo klausimas informantus skatino suvokti, kad trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymas yra platesnės pedagogų bendruomenės, bet ne jo individuali problema. Manytina, kad toks iššūkių identifikavimas sudaro galimybes atskleisti priežastis ir numatyti būdus, kaip stiprinti trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymąsi. Tyrimo pagrindu išskirta tema „**Lietuvių kalbos mokymo(si) iššūkiai**“, kurią sudaro šios subtemos: „*Skirtingi besimokančiųjų kalbos lygiai*“, „*Metodinės medžiagos pažengusiesiems trūkumas*“, „*Kultūriniai skirtumai*“, „*Greitas lietuvių kalbos žinių pamiršimas*“, „*Sudėtingas linksnių supratimas riboja norą mokytis*“, „*Sunkiausia*

mokyti nosinių raidžių rašybos“, „Sudėtinga išmokti veiksmažodžių antrąjį asmenį“, „Sudėtinga įsisavinti veiksmažodžio laikus ir nuosakas“, „Nuolatiniai svarstymai, kaip pereiti į mokymą be gramatikos“, „Individualaus dėmesio mokiniui stoka mokant nuotoliniu būdu“ (15 pav.).

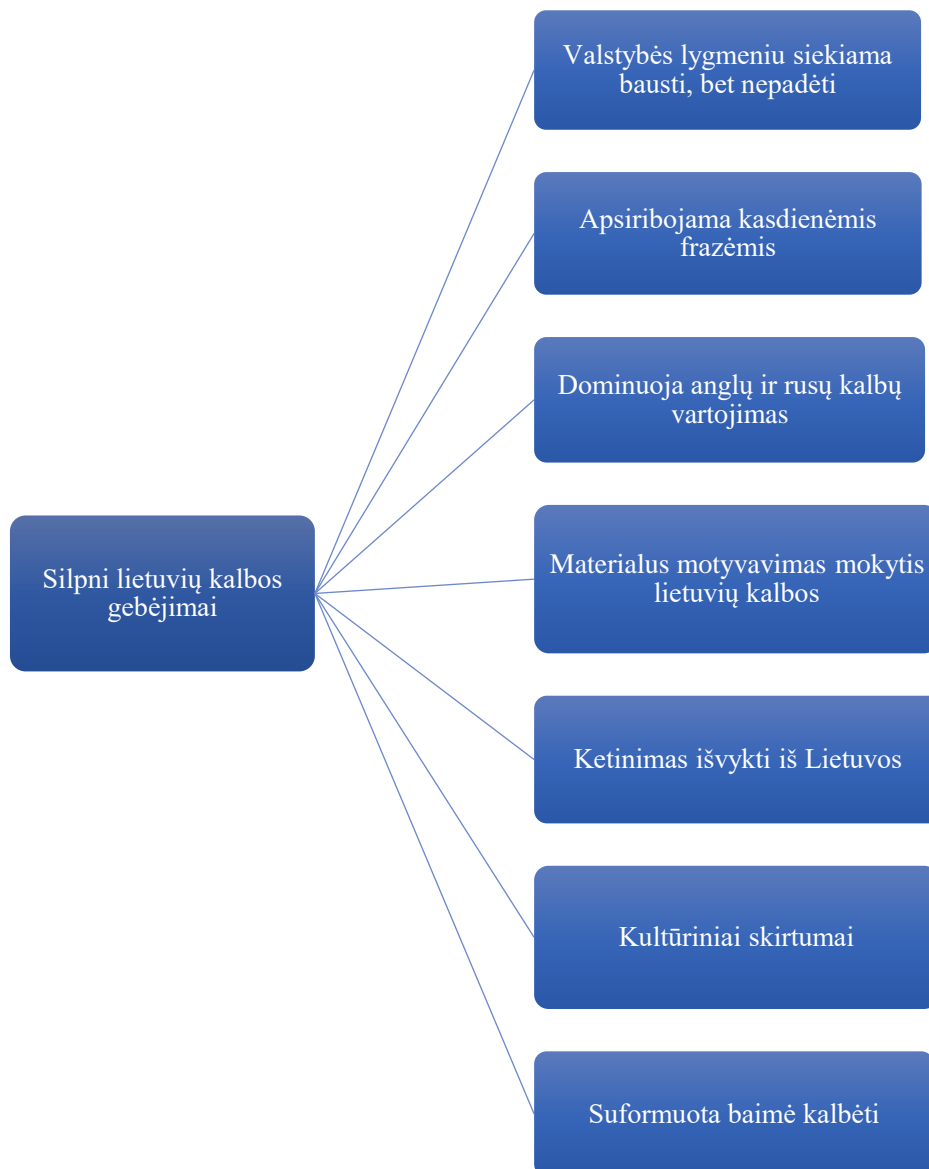
15 pav. Tyrimo dalyvių patirtys apie trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymo(si) iššūkius

Atlikus duomenų analizę, nustatyta subtema „**Skirtingi besimokančiųjų kalbos lygiai**“. Tai rodo, kad pedagogai turi dirbti su skirtingų lygių mokiniais vienoje grupėje. Derėtų atkreipti dėmesį, kad tyrimo dalyviai pripažįsta, kad prieš mokymus ugdytinių kalbos lygis buvo nustatytas, tačiau, nepaisant to, kad jų lygis yra vienodas, vis viena išryškėja vidiniai skirtumai tarp besimokančiųjų. Ši mintis vizualizuojama teiginiu: „*Būna tų iššūkių. Pagrindinis iššūkis yra lygių skirtumai. Reikia labai*

diferencijuoti užduotis, nes mokėjimo kalbos skalė yra labai plati. Nors oficialiai žmogus turi B1 ar B2 lygį, bet žmonės skiriasi tarpusavyje“ (Nr. 7); „Sunkiausia, kai jaučiu, kai studentas atsitraukia, kai jam per sunku arba per lengva. Dažniausiai į grupę sumeta skirtingų gebėjimų žmonės“ (Nr. 9). Kita subtema, atskleidžianti iššūkius, „**Metodinės medžiagos pažengusiems trūkumas**“, kai: „ir viską turi ruošti pats“ (Nr. 7). Ši atskleista iššūkiais grindžiama patirtis parodo pažengusiems mokiniams metodinės medžiagos trūkumą. Tyrimo duomenys rodo, kad informantams iššūkių kelia ir trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės kultūriniai skirtumai. Išskirta subtema „**Kultūriniai skirtumai**“ vizualizuojama tokiomis mintimis: „Iškyla kultūriniai skirtumai, kurie tampa iššūkiu ne tiek dėstytojui, bet santykiams tarp kursantų. Kyla religinių iššūkių, ypačingai būna įtempta situacija dėl politikos, jei atvažiuoja slavai, ukrainiečiai. Yra buvę įtampų tarp ukrainiečių ir rusų ir tada jau iššūkis, nes turi išlaviruoti, tą ugnį užgesinti ir dar suvienyti. Jau nekalbu apie islamą, kai ateina laikas melstis ir jie turi melstis. Būna tokių momentų, kai supažindinu su tradiciniais patiekalais ir reikia atsižvelgti į grupės sudėtį, ar nėra islamo išpažinėjų, kurie nevalgo kiaulienos, Ramadas prasideda“ (Nr. 7). Toliau gilinantis į pedagogams kylančius iššūkius, atkreipiamas dėmesys į subtemą „**Greitas lietuvių kalbos žinių pamiršimas**“, kai besimokantiejiems trūksta žinių palaikymo ir įtvirtinimo, o darbas vieną kartą per savaitę lemia greitesnį žinių pamiršimą. Akivaizdu, kad tyrimo dalyviams iššūkiai kyla dėl per didelio laiko intervalo tarp pamokų, nes lietuvių kalbą besimokantys asmenys pamiršta išdėstytą temą. „Jei pamatote tekste i, tai kitas žodis bus būtinai su nosine q, y, e, Čia dar yra tokia pradžia. Kai ateina vieną kartą per savaitę, tai jie pamiršta per tą savaitę“ (Nr. 1). Nagrinėjant iššūkius, neišvengiamai paliečiami ir lietuvių kalbos gramatikos aspektai, kuriuos tyrimo dalyviams yra sudėtinga paaiškinti, o užsienio šalių besimokantiejiems įsisavinti. Subtema „**Sudėtingas linksnių supratimas riboja norą mokytis**“ parodo: „Aš sakyčiau, kad sudėtingiausi linksniai, nes kai jie pamato linksnius, tai būna pirmas lūžis, kai nebenori mokytis. Sako, kad tai ne man, aš neišmoksiu <...>“ (Nr. 3); „Linksniavimas man dar vis yra kirvis, be kurio niekaip neišsiversi. Iššūkis motyvuoti tuos, kuriems sunkiai sekasi“ (Nr. 3). Taip pat tyrimo dalyvių atsakymų pagrindu išskiriama dar viena subtema „**Sunkiausia mokytis nosinių raidžių rašybos**“, atskleidžiant, kad lietuvių kalbos specialistai, dalyvavę šiame tyrime, pripažįsta, kad užsieniečiams sudėtinga suprasti nosinių raidžių rašymo specifiką ir dėl to kyla daugiausiai iššūkių. Pateikta mintis vizualizuojama šiomis įžvalgomis: „Sunkiausias etapas rašyba – nosinės raidės. Kodėl kai kurie linksniai turi nosinę raidę, o kai kurie neturi“ (Nr. 14). Taip pat toliau gilinantis į lietuvių kalbos sistemą ir su ja susijusius mokymo(si) iššūkius, išryškėja dar viena subtema „**Sudėtinga išmokti veiksmažodžių daugiskaitos antrąjį asmenį**“, ypač tiems ugdytiniams, kurie savo gimtosiose kalbose neturi kreipinio “jūs”. Tuomet iškyla ir išaiškinimo, ir įtvirtinimo problema. Tyrimo dalyvė teigia: „Sunku, kurių kalbose nėra „jūs“ ir yra tik „tu“. Jiems sunku, kai reikia suprasti, kodėl „Jūs

buvote“, „*Tu buvai*““ (Nr. 14). Toliau plėtojant mintį apie kalbos dalių mokymą, vis dėlto atsakymų pagrindu išskiriama dar viena tema, kuri siejama su veiksmažodžių mokymusi – „**Sudėtinga įsisavinti veiksmažodžio laikus ir nuosakas**“, kai trečiųjų šalių piliečiams ir asmenims be pilietybės nėra lengva suprasti ir įvaldyti būtajį, esamąjį ir būsimąjį laiką, o dar sudėtingiau suvokti ir praktiškai taikyti skirtingas nuosakas. Tyrimo dalyvė pažymi: „*Sunkumai su veiksmažodžiu, nes yra laikai esamasis, būtasis kartinis, būtasis dažninis, būsimasis, o tada dar ir liepiamoji nuosaka ir jie nesupranta net kam viso to reikia*“ (Nr. 14). Taip pat tyrinėjant kylančius iššūkius tyrimo dalyvių minčių pagrindu išskiriama subtema „**Nuolatiniai svarstymai, kaip pereiti į mokymą be gramatikos**“, kai pedagogai, dalyvavę tyrime, permąsto savo mokymosi sistemą. Teigiama: „*Paskutiniaisiais metais susiduriu su tokiu iššūkiu, kad jau galvoju, kaip čia mokyti be gramatikos. Ir vis domiuosi, kaip čia galima, nes galima rasti įvairių poliglotų vlogų. Tie poliglota patys mokosi kalbas ir daug yra tokių teorijų, kad galima mokyti be gramatikos. Ir aš norėčiau tai pritaikyti savo mokyme ir mokyti be gramatikos*“ (Nr. 15). Tyrimo dalyviai atskleidžia ir kylančius iššūkius dėl nuotolinio mokymo(si). Subtema „**Individualaus dėmesio mokiniui stoka mokant nuotoliniu būdu**“ parodo, kad mokytojai siekia skirti individualų dėmesį ugdytiniams, tačiau suvokiama, kad nuotolinis mokymas nėra palankus individualiam trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės kalbos mokymui, jei tuo metu dirbama grupėse. Pavyzdžiui, tyrimo dalyviai pažymi: „*Nemalonumas – mokymas kalbos nuotoliniu būdu. Didelis minusas mokyti pradedančiuosius. Iš įvairių šalių susirenka žmonės, tai netaria p, tai netaria b, tai netaria ž, tai netaria e, tai netaria è. Ir kiekvienam turi skirti individualiai dėmesio, nes kalbos funkcija yra susikalbėti. Nuotoliniu būdu sulėtėja mokymo procesas ir studentai kartais susierzina, nekantrūs, kol tu kitam padedi*“ (Nr. 6).

Svarstant silpną lietuvių kalbos išmokimą, išryškėja tyrimo dalyvių patirčių įvairovė. Tema „**Silpni lietuvių kalbos gebėjimai**“. Dalis tyrimo dalyvių sutinka, kad asmenų be pilietybės, trečiųjų šalių piliečių lietuvių kalbos įgyti gebėjimai yra riboti ir ganėtinai silpni. Minėta tema detalizuojama šiomis subtemomis: „*Valstybės lygmeniu siekiama bausti, bet nepadėti*“, „*Apsiribojama kasdienėmis frazėmis*“, „*Dominuoja anglų ir rusų kalbų vartojimas*“, „*Materialus motyvavimas mokytis lietuvių kalbos*“, „*Ketinimas išvykti iš Lietuvos*“, „*Kultūriniai skirtumai*“, „*Suformuota baimė kalbėti*“ (16 pav.).

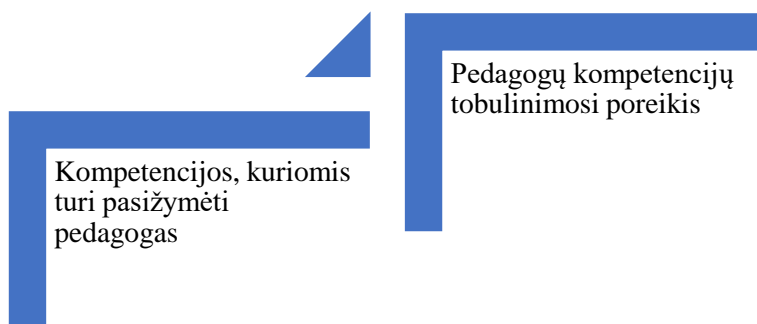
16 pav. Tyrimo dalyvių patirtys apie trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės silpnus lietuvių kalbos gebėjimus

Remiantis tyrimo duomenų analize, nustatyta subtema „**Valstybės lygmeniu siekiama bausti, bet nepadėti**“. Ši subtema parodo, kad asmenims nėra teikiama pagalba integruojantis į visuomenę. Šie tyrimo dalyvių atvejai parodo, kad užsienio piliečiams, susiradus darbą, derėtų svarstyti, kaip lygiagrečiai padėti mokytis lietuvių kalbos. Anot tyrimo dalyvių, Valstybinės lietuvių kalbos inspekcija kelia reikalavimus, bet neteikia pagalbos: „*Lietuvių kalbos inspekcija, kuri nuolat skelbia, kad pavežėjai, kaip ir visi kiti, turi išsilaikyti valstybinės kalbos kategoriją ir neturi teisės dirbti pavežėjais. Pas mus tai, kad nubausti, arba pasakyti, kad jis negali, bet apie tai, kodėl jis negali, kodėl silpnai kalba, tai čia jau ta analizė pasibaigia*“ (Nr. 2). Kita subtema „**Apsiribojama kasdienėmis frazėmis**“ parodo, kad minėtiems asmenims sunku mokytis lietuvių kalbos ir apsiribojama jų kasdieniam gyvenimui ar profesinei veiklai reikalingomis frazėmis: „*Motyvacija*

mokytis lietuvių kalbos, kai niekas jų neintegruoja arba normaliai nemoko, kadangi išgyvena su keliais žodžiais. Kadangi jie niekur neintegruoti, kitur socialiai neintegruoti, tai jiems daugiau kalbos ir nereikia“ (Nr. 2). Subtema parodo, kad „**Dominuoja anglų ir rusų kalbų vartojimas**“ . Galima manyti, kad tai silpnina lietuvių kalbos vartojimą gyvenimiškose situacijose. Ši problema jau buvo minėta kalbant ir apie pabėgėlių motyvaciją, tačiau, kaip rodo tyrimo duomenys, lietuvių kalba netampa kasdienės komunikacijos priemone, todėl tai lemia silpną lietuvių kalbos mokėjimą. Tyrimo dalyviai pažymi: „*Jie kalba silpnai, nes jie susitelkę Vilniuje, o dabar mūsų visuomenė gali kalbėti ir anglų kalba, ir dar vartoja rusų kalbą, jei reikia, ir dar gali pereit į anglų kalbą, tai čia viskas gerai*“ (Nr.2). Tai rodo, kad lietuvių kalba laikoma tik mokomuoju objektu ir šiems asmenims sudėtinga ja grįsti kasdienį gyvenimą. Tyrimo duomenimis atskleista, kad trečiųjų šalių piliečiams ir asmenims be pilietybės sudėtingiau išmokti kalbos dėl to, kad įvairiuose kontekstuose jie vartoja kitą kalbą. Tokių asmenų socialinis maišymasis yra labai mažas, todėl tai riboja lietuvių kalbos vartojimo plėtrą įvairiose bendruomenėse. Galima manyti, kad reikia įtraukti trečiųjų asmenų piliečius į socialinę veiklą, socialinį gyvenimą, kad šie asmenys turėtų kuo daugiau galimybių lietuvių kalbos vartojimui. Dalyvavimas lietuvių kalbos mokymosi užsiėmimuose taip pat yra skirtingas ir tai priklauso nuo motyvacijos. Antai, tyrimo dalyvių paminėti veiksniai yra susiję su išorine motyvacija, todėl tuo pagrindu išskiriama subtema „**Materialus motyvavimas mokytis lietuvių kalbos**“ parodo, kad trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės kalbos mokymasis priklauso nuo skiriamų pašalpų. Kita kursų nelankymo priežastis susijusi su vaikais, rūpesčiais šeimoje ir kt., todėl besimokantys lietuvių kalbos mokymuisi neskiria laiko namuose: „*Galėtum sakyti, kad dirbkit namuose, bet kas iš to. Jis turi namuose šešis vaikus, bet koks jam darbas namuose*“ (Nr. 1); „*Kalbos mokymasis reikalauja daug laiko, o jie sako, kad laiko neturi, nes grįžta pavargę, o kiti suguldo vaikus miegoti ir eina mokytis. Problema, kad jie nedaro namų darbų*“ (Nr. 3); „*Vienas dalykas yra labai materialus motyvavimas, kadangi ten yra projektai, į kuriuos jie yra įtraukti. Jie privalo lankyti pamokas ir jeigu jie nelanko, tai jie kažką praranda. Aš nežinau tos sistemos, bet žinau, kad tai juos motyvuoja*“ (Nr. 1). Vyrauja subtema „**Ketinimas išvykti iš Lietuvos**“, kai asmenys iš užsienio nėra linkę mokytis lietuvių kalbos, nes ketina išvykti iš šios šalies: „*Yra tokių, kurie žino, kad išvyks iš Lietuvos, jis čia nenori likti, jam čia labai nepatinka, jam labai negraži mūsų kalba, bet jam yra privaloma mokytis, jei nori čia likti. Su tokiais mokiniais yra labai sunku dirbti, kurie tai tiesiai šviesiai sako*“ (Nr. 3). Taip pat tyrimo dalyviai pasidalino patirtimi, kad silpną lietuvių kalbos išmokimą gali lemti kultūriniai skirtumai. Pavyzdžiui, tyrimo dalyviai pažymi: „*Jeį slavų gimtoji kalba, tai viskas tvarkoje, nes jie kažkaip greitai supranta. Bet jei tos kalbos, kai neturi linksnių, tai jiems kažkas tokio (aut. pastaba sudėtinga)*“ (Nr. 8); „*Tai priklauso nuo kultūrinių skirtumų, nes vieny šalių studentai greičiau įsisavina medžiagą, o kitų sunkiau*“ (Nr. 14). Kitas svarbus tyrimo dalyvių paliečiamas

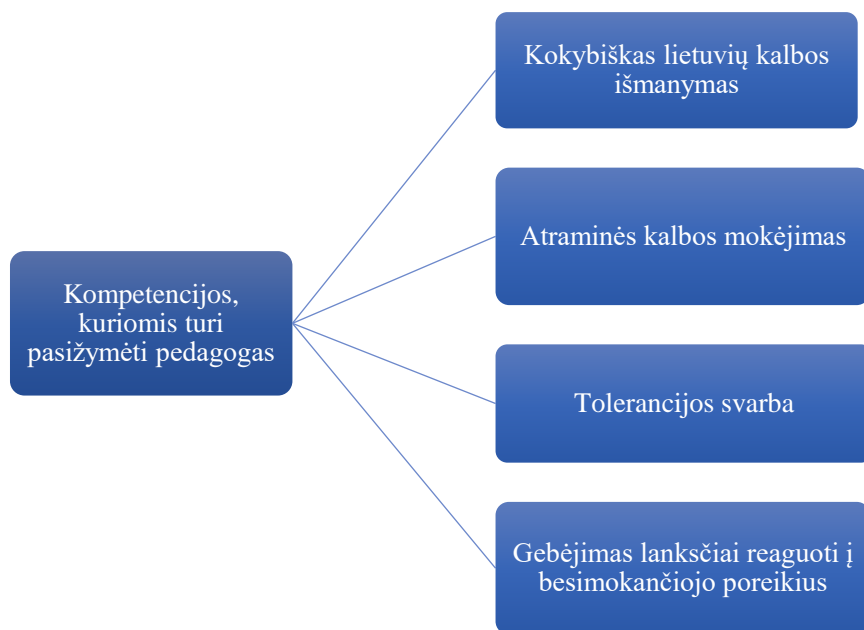
psichologinis aspektas atskleidžiamas subtemoje „*Suformuota baimė kalbėti*“, kai, tyrimo dalyvių nuomone, dėl visuomenėje vyraujančio taisyklingos lietuvių kalbos kanono užsienio piliečiams yra baisu kalbėti lietuviškai, nes bijo suklysti. Tyrimo dalyviai teigia: „*Dažnai žmonės bijo kalbėti. Mes turėtume duoti daugiau laiko. Kalbėti su akcentu, klaidomis yra normalu. Labai dažnai dėl kritikos sunaikiname norą mokytis*“ (Nr. 9); „Pirmiausia jie neturi jausti baimės, kai jie pradeda kalbėti lietuviškai <...>“ (Nr. 14).

IV. Profesinių kompetencijų raiška ir tobulėjimo poreikis mokant lietuvių kalbos trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės. Profesinis tobulėjimas – tai pedagogų augimas, mokymasis, atsižvelgiant į ugdymo realybės patirtis. Šiuo atveju, gilintasi į kompetencijas, kuriomis turi pasižymėti pedagogas bei pedagogų kompetencijų tobulinimosi poreikį (17 pav.).

17 pav. Profesinių kompetencijų raišką ir tobulėjimo poreikį, siejant su trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymu, atspindinčios temos

Atliekant tyrimą, svarbu identifikuoti, kokiomis kompetencijomis turi pasižymėti pedagogas mokantis trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės lietuvių kalbos. Išskirta tema „**Kompetencijos, kuriomis turi pasižymėti pedagogas**“, kurią detalizuoja šios subtemos: „*Kokybiškas lietuvių kalbos išmanymas*“, „*Atraminės kalbos mokėjimas*“, „*Tolerancijos svarba*“, „*Gebėjimas lanksčiai reaguoti į besimokančiojo poreikius*“ (18 pav.).

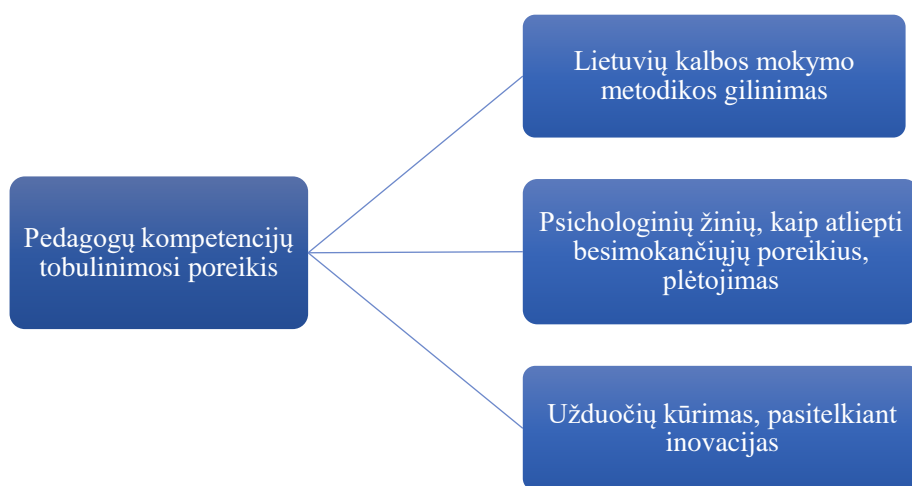

18 pav. Tyrimo dalyvių patirtys apie kompetencijas, kuriomis turi pasižymėti pedagogas, mokantis trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės lietuvių kalbos

Tyrimo dalyviai siekė įvertinti, kokiomis kompetencijomis turi pasižymėti lektorius, mokantis lietuvių kalbos trečiųjų šalių piliečius. Išryškėjo subtema „**Tolerancijos svarba**“, kai paliečiami itin subtilūs aspektai – religija, kultūriniai skirtumai, politinės pažiūros, į kuriuos tyrimo dalyviai turi atsižvelgti, mokydami lietuvių kalbos trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės. Pažymima: „*Turi būti labai tolerantiškas, nes jam teks susidurti su kita religija. Turi turėti bendražmogiškas kompetencijas, labai stiprią toleranciją <...>*“ (Nr. 2). Tyrimo dalyviai pabrėžia ir subtemą „**Gebėjimas lanksčiai reaguoti į besimokančiojo poreikius**“, kai pabrėžiama, kad lektorius: „*turi būti lankstus, negali ateiti akademiškas žmogus su pasiruostomis kirčiavimo lentelėmis. Turi būti situacijos žmogus, turi pajauti situaciją ir žinoti, ką reikia mokyti tą dieną. Programa turi būti sudaryta pagal poreikius, ne absoliučiai užsieniečiui, bet tam, kuris atvyko*“ (Nr. 2). Tyrimo dalyvių rezultatų pagrindu išskirta subtema „**Atraminės kalbos mokėjimas**“ išplečia pedagogo, mokinio trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės, kompetencijų spektrą. Akivaizdu, kad tyrimo dalyvių nuomone, svarbu mokėti bent anglų kalbą, kurios mokėjimas yra būtinas, siekiant pradedantiesiems paaiškinti pamokų metu sunkiai įsisavinamus lietuvių kalbos aspektus. Žinoma, tyrimo dalyviai skiria dėmesį ir „**Kokybiškam lietuvių kalbos išmanymui**“, tačiau pabrėžiama, kad informantų nuomonės, ar pedagogas turi būti lituanistas, ar ne vis dėlto išsiskyrė. Dalis tyrimo dalyvių palaiko pedagogo, kaip lituanisto, poziciją. Kiti tyrimo dalyviai vadovaujasi nuomone, kad ir kiti specialistai gali išmanyti lietuvių kalbą. Derėtų pažymėti, kad nekvestionuojamai pripažįstama lietuvių kalbos išmanymo svarba: „*Turi būti lituanistas, bet tai nėra visko pagrindas, nes dažniausiai tikrieji lituanistai jie ir orientuojasi į specifinę kalbos sritį. Sėkmingesnis būtų tas, kuris geba būti lankstus*

ir mokėti kūrybiškai pažiūrėti į šį darbą, jei sausai bandysi perteikti žinias, tai nieko nebus. Reikia pasitelkti žinias, vaidybą. Lankstumas, psichologijos išmanymas, kūrybiškumas. Mokydamas lietuvių kalą turi matyti visumą“ (Nr. 7).

Taip pat siekta nustatyta, kokiose srityse pedagogai, dalyvavę tyrime, išreiškia norą tobulėti ir augti lietuvių kalbos, mokant trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės, srityje. Išskirta tema **„Pedagogų kompetencijų tobulinimosi poreikis“**, kuri detalizuojama šiomis subtemomis: *„Lietuvių kalbos mokymo metodikos gilinimas“*, *„Psichologinių žinių, kaip atliepti besimokančiųjų poreikius, plėtojimas“*, *„Užduočių kūrimas, pasitelkiant inovacijas“* (19 pav.).

19 pav. Tyrimo dalyvių patirtys apie kompetencijų tobulinimosi poreikį, orientuotą į trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymą

Nagrinėjant tyrimo dalyvių profesinės kompetencijos poreikį, svarbu numatyti, kokiose srityse tyrimo dalyviai pageidautų tobulinti profesinę kompetenciją. Išryškėjo subtema **„Lietuvių kalbos mokymo metodikos gilinimas“**, kai tyrimo dalyviai išreiškia norą mokytis naujų naujas lietuvių kalbos mokymo metodikų. Taip pat informantams svarbu gilintis į gramatikos integravimu grindžiamą metodiką, kai ugdytiniai nėra mokomi gramatikos taisyklių, kalbos sistemos, o esminiai komunikaciniai intencijai reikalingi gebėjimai yra integruoti į natūralų ir kasdienį kalbos procesą. Taip pat tyrimo dalyviai, svarstydami apie galimybę tobulinti savo kompetencijas, atskleidžia norą atliepti šiuolaikinio ugdymosi iššūkius, kai gana sparčiai įsitvirtina skaitmenizacija, dirbtinis intelektas. Todėl išskirta subtema **„Užduočių kūrimas, pasitelkiant inovacijas“** parodo, kad informantams svarbu gebėti kurti inovatyvią mokymosi medžiagą. Pripažįstama, kad: *„Yra labai daug inovacijų. Labai daug su technologijom susijusių naujų pratimų, tai norėčiau, kaip naujus*

pratimus atlikti su technologijomis, kad nebūtų dirbama tik su knyga, tik su kopijomis“ (Nr. 14). Tyrimo rezultatais atskleista dar viena subtema „**Psichologinių žinių, kaip atliepti besimokančiųjų poreikius, plėtojimas**“. Šis poreikis atsiranda reaguojant į ugdymo praktikoje kylančias problemas dėl kiekvieno besimokančiojo įvairovės.

IŠVADOS

1. Remiantis tyrimo rezultatais, nustatyta, kad informantai atskleidė įvairias patirtis, svarstant materialijų išteklių klausimą. Išryškėjo, kad tyrimo dalyviai turi sąlygas naudotis erdvėmis, kurios reikalingos užsiėmimų vedimui, taip pat turi prieigą prie įvairių techninių priemonių (projektoriaus, spausdintuvo, grotuvo, rašymo lentos ir kt.). Vis dėlto atskleista tai, kad nėra sudaromos sąlygos visiems užsiėmimų dalyviams turėti lygias teises į mokomąją medžiagą, todėl iškyla poreikis medžiagos kopijavimui, kai galimai yra pažeidžiamos vadovėlius rengusių autorių teisės.
2. Tyrimo rezultatų analizė rodo, kad daugiausiai subtemų išskirta, svarstant metodinės medžiagos kokybės klausimą. Tyrimo dalyviai sutinka, kad pastaruoju metu yra nemažas metodinės literatūros pasirinkimas, tačiau ji neatliepia tyrimo dalyvių poreikių dėl esminių aspektų: medžiaga neatitinka besimokančiųjų lygio, vyrauja medžiagos trūkumas pažengusiojo kalbos lygio asmenims. Taip pat tyrimo dalyviai pabrėžia metodinės medžiagos nepritaikymą pagal šiuolaikines realijas, visuomenės grupių skirtumus. Netgi išskiriama tai, kad metodinė medžiaga neatliepia lyčių lygybės principo. Tai rodo, kad tyrimo dalyviai kelia itin aukštus reikalavimus mokymosi medžiagos kokybei.
3. Atlikus tyrimo rezultatų analizę, paaiškėjo, kad pedagogai, kurie moko trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės lietuvių kalbos, patiria iššūkius mokydami gramatikos (kalbos dalių linksnių, veiksmažodžio laikų, asmenų bei nuosakų, prielinksnių vartojimo) bei skatindami kuo daugiau kalbėti. Nustatyta, kad nuotolinis mokymas kelia iššūkius dėl ribotų galimybių suteikti kiekvienam besimokančiam individualų dėmesį, neįkvojant tuo metu laukiančių asmenų teisės į užsiėmimo laiką.
4. Aptariant trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymo specifiką, nustatyta, kad didžiausias dėmesys užsiėmimų metu skiriamas kalbėjimo, klausymo gebėjimų tobulinimui, o rašymo gebėjimai yra svarbūs tuomet, jei užsienio šalių piliečiai lieka gyventi Lietuvoje.
5. Tyrimo rezultatai parodė, kad silpnas lietuvių kalbos išmokimas siejamas su materialiaja – pašalpa, išmokų pagrindu skatinama motyvacija, itin ribotu lietuvių kalbos vartojimu kasdienėje veikloje, trumpalaikiais ir netvariais ryšiais su priimančiąja šalimi neplanuojant likti Lietuvoje, jaučiama baime kalbėti dėl pernelyg griežto Lietuvos visuomenėje suformuoto lietuvių kalbos kanono.

6. Tyrimo rezultatais atskleistos gerosios pedagogų patirtys, kurios siejamos su virtualių užduočių panaudojimu, atviromis edukacinėmis pamokomis, šalies kultūros integravimu į lietuvių kalbos mokymosi procesą, darbu grupėse, vaidmenų žaidimais. Atkreipiamas dėmesys, kad kiekviena minėta veikla yra grindžiama kalbėjimo gebėjimų skatinimu, tekstų vertimu, skaitymu, lietuviškoms diskusijomis, priimančiosios šalies ir užsienio šalių piliečių kultūros integravimu į kalbos mokymosi procesą, todėl paminėtos edukacinės veiklos yra specifinės valstybinės, bet ne gimtosios kalbos mokymuisi, todėl negali būti gretinamos su lietuvių tautybės asmenų mokymo(si) situacijomis.
7. Kokybinio tyrimo duomenys parodė, kad valstybės ar kitų išorės institucijų įsitraukimas į trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymosi procesą visiškai nėra matomas. Tyrimo dalyviai negali įvardinti išorės institucijų įsitraukimo pavyzdžių arba nurodo labai fragmentiškus ir sistemingo įsitraukimo neatskleidžiančius atvejus.
8. Tyrimo duomenys parodė, kad nėra daug atvejų, kai trečiųjų šalių piliečiai ir asmenys be pilietybės, mokydami lietuvių kalbos, mokosi ir profesijos. Tai rodo, kad galimai nėra susiformavusi sisteminga profesijos ir kalbos mokymosi praktika arba užsienio šalių piliečiams dėl ribotų kalbos gebėjimų yra sudėtinga susirasti darbą. Akivaizdu, kad šiuo metu Lietuvoje nėra paplitusi lietuvių kalbos ir profesijos mokymosi sinergija.
9. Tyrinėjant būtinas kompetencijas, kuriomis turi pasižymėti pedagogas mokantis trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės lietuvių kalbos, nustatyta, kad tyrimo dalyviai mano, jog pedagogas turi būti filologas, dažnu atveju ir lituanistas, tačiau turintis tarpkultūrinių žinių. Taip pat pabrėžiama, kad pedagogai turi pasižymėti kantrybe, lankstumu, siekiant atliepti visų besimokančiųjų poreikius, turi vadovautis tolerancijos principais.
10. Tyrimo rezultatai rodo, kad tyrimo dalyviai pageidautų kompetenciją tobulinti naujų ir inovatyvių lietuvių kalbos mokymo metodikų klausimais, gebėjimų formavimu, siekiant kurti virtualias, skaitmenines užduotis. Taip pat akcentuojama gilinimosi į integruotą kalbos mokymą svarba, ypač ieškant galimybių integruoti lietuvių kalbos gramatiką į visuminį kalbos sistemos mokymą(si).

REKOMENDACIJOS

Siekiant tobulinti trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymą(si), remiantis tyrimo rezultatais, teikiamos šios rekomendacijos:

Žinant tai, jog materialieji ištekliai, įskaitant metodinės medžiagos prieinamumą, tinkamumą, turi įtakos trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymuisi, būtina teikti kokybiškas materialiaisiais ištekliais grindžiamas paslaugas. Tuo tikslu ypač atkreipiamas dėmesys į ribotus metodinės medžiagos prieinamumo išteklius, kai, kopijuojant medžiagą, pažeidžiamas autorinių teisių principas. Todėl siūloma numatyti finansinius išteklius visų lietuvių kalbos mokymosi dalyvių (lektorių, besimokančiųjų) aprūpinimui metodine medžiaga.

Taip pat siekiant aukštos trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymo(si) kokybės, išorės institucijų įsitraukimas, kuris būtų sistemingai inicijuojamas valstybiniu lygiu, turėtų tapti viena iš prioritetinių krypčių.

Tyrimo metu paaiškėjo, kad tyrimo dalyviai atskleidė platų patirčių spektrą, susijusį su lietuvių kalbos metodinės medžiagos kokybe, ypač nurodant daug tobulintinų aspektų. Siūloma inicijuoti metodinės medžiagos kokybišką rengimą, kad turinys atitiktų šiuolaikines laikmečio aktualijas, skirtingų visuomenės grupių patirtis, kultūrinių skirtumų ypatumus. Tuo pačiu siūloma atkreipti dėmesį į metodinės medžiagos (ypač vizualizacijų) atitiktį žmonių lygybės, pagarbos, orumo principams.

Tyrimo metu paaiškėjo, kad pedagogai, dalyvavę tyrime, patiria iššūkius mokydami trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės lietuvių kalbos gramatikos. Tuo remiantis siūloma permąstyti ir tobulinti lietuvių kalbos linksnių, veiksmažodžio asmenų, laikų, nuosakų bei prielinksnių mokymo strategijas.

Atsižvelgus į tyrimo rezultatus, išryškėjo, kad vyrauja metodinės medžiagos trūkumas pažengusiems asmenims, todėl, inicijuojant metodinės medžiagos rengimo procesus, rekomenduojama atsižvelgti ir galimai prioretizuoti medžiagos rengimą, apimant visus kalbos lygius.

Siekiant parengti kuo inovatyvesnes lietuvių kalbos mokymo(si) priemones, siūloma įtraukti kuo daugiau naujų kalbos mokymo metodikų, taip pat apsvarstyti ir pagal galimybes atliepti integralų kalbos mokymo principą. Šiuo atveju, rekomenduojame atkreipti dėmesį į kalbos mokymo, tiesiogiai nemokant gramatikos, idėją. Pratęsiant rekomendacijas, kurios siejamos su mokomosios medžiagos atnaujinimu ar rengimu, neišvengiamai svarbu reaguoti į skaitmenizacijos įsigalėjimą. Todėl siūloma sukurti virtualią mokymosi platformą, kurioje būtų susisteminta bei pagal kalbos mokymo(si) lygius

diferencijuota iki šiol visa sukurta lietuvių kalbos mokymo(si) medžiaga. Taip pat siūloma panaudoti skaitmenines technologijas, sukuriant virtualių lietuvių kalbos užduočių paketą.

Tyrimo metu paaiškėjus, kad silpnas trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos išmokimas siejamas su ribotu lietuvių kalbos vartojimu kasdieniame gyvenime, rekomenduojama inicijuoti įgytos lietuvių kalbos patirties praktinį taikymą realiose gyvenimiškose bei kuo įvairesnėse socialinėse situacijose. Rekomenduojama atsižvelgti į galimybę formuoti trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės visapusiško lietuvių kalbos mokymosi ir jos tolesnio vartojimo politiką, sudarant neformalias galimybes užsienio šalių piliečiams kalbėti valstybine kalba.

Įvertinus tai, kad tyrimo dalyviai pabrėžia lietuvių kalbos mokymosi, kai kartu mokomasi ir profesijos, aktualumą ir svarbą besimokančiojo sėkmingesnei integracijai į visuomenę, siūloma formuoti gerąją valstybinės kalbos ir tuo pačiu profesijos mokymosi praktiką. Tai leistų užsienio piliečiams greičiau ir sėkmingiau įsitvirtinti visuomenėje, skatintų lietuvių kalbos mokymąsi profesijos kontekste, sustiprintų ryšius su priimančiąja šalimi. Tikėtina, kad lietuvių kalbos mokymasis taptų prasmingesnis bei orientuotas į konkretų praktinį pritaikomumą profesinėje srityje.

Atsižvelgiant į tyrimo rezultatus, rekomenduojama tobulinti pedagogų kompetencijas, siejamas su lietuvių kalbos, kaip svetimiosios kalbos, mokymu. Įvertinus tai, kokios lietuvių kalbos sritys yra svarbiausios mokant negimtakalbius asmenis, siūloma orientuotis į tai, kad pedagogai gebėtų lietuvių kalbos mokymo turinį (įskaitant leksiką, sintaksines struktūras, gramatiką) susieti su šiuolaikinėmis ir skirtingų poreikių asmenims reikšmingomis kasdienėmis situacijomis. Taip pat rekomenduotina, kad pedagogai kuo kokybiškiau įvaldytų lietuvių kalbos, kaip svetimiosios kalbos, išmokimui reikšmingas sritis: gramatiką, sintaksę, tartį; gebėtų rengiamą kurso medžiagą susieti su Europos Sąjungos kalbos lygiais; tobulintų gebėjimus, būtinus virtualių užduočių bei patikrinamųjų testų rengimui.

Rekomenduojama skatinti ir plėsti teigiamos patirties, susijusios su lietuvių kalbos, kaip svetimiosios kalbos, mokymu, sklaidą tarp pedagogų. Taip pat siūloma inicijuoti itin tikslingus kompetencijų tobulinimo kursus, kurie būtų orientuoti į naujų kalbos mokymo metodikų įvaldymą, skaitmeninių programų taikymą užduočių kūrimui bei psichologinių žinių gilinimą, siekiant atliepti itin individualius besimokančiųjų poreikius.

Siekiant visapusiškai ištirti trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės mokymo(si) patirtis, rekomenduojama papildomai atlikti tyrimą su minėtomis asmenų grupėmis, kad kuo tikslingiau būtų įvertinta integravimosi į visuomenę, mokantis lietuvių kalbos, situacija.

LITERATŪRA

- Åkerlind, G. S. (2005). Variation and commonality in phenomenographic research methods. *Higher Education Research & Development*, 24:4, 321-334, DOI: 10.1080/07294360500284672.
- Demografijos, migracijos ir integracijos politikos 2018–2030 strategija. Lietuvos Respublikos Seimas* (2018 m. rugsėjo 20 d. Nr. XIII-1484).
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Lietuvos migracijos politikos gairių patvirtinimo“. Nauja redakcija nuo 2020-02-29:Nr. 166, 2020-02-26.
- Novelskaitė, A. ir Pučėtaitė, R. (2012). Mokslinių tyrimų etikos būklė Lietuvoje: ką mano Lietuvos mokslo bendruomenė? Pirminiai nacionalinės apklausos rezultatai. *Socialinių mokslų studijos*, 4(4), 1371–1395. ISSN 2029–2236 (print). ISSN 2029–2244 (online).
- Polat, B. (2013) Experiencing language: phenomenography and second language acquisition. *Language Awareness*, 22(2), 111–125. <https://doi.org/10.1080/09658416.2012.658811>
- Rupšienė, L. (2007). Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija. *Metodinė knyga*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
- Trečiųjų šalių piliečių integravimo veiksmų planas* (2020). Briuselis. Europos komisija.
- Užsieniečių integracijos į visuomenę 2018–2020 metų veiksmų planas*. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2018 m. gruodžio 21d. įsakymu Nr. A1-755.
- Žydžiūnaitė, V., Jonušaitė, S. (2007). Fenomenografija – kokybinis diagnostikos metodas: metodologinis pagrindimas. *Pedagogika*, 85, 76–80.
- Žydžiūnaitė, V., Sabaliauskas, S. (2017). *Kokybiniai tyrimai: principai ir metodai. Vadovėlis socialinių mokslų studijų programų studentams*. Vilnius: Vaga.

SANTRAUKA

TREČIŲJŲ ŠALIŲ PILIEČIŲ IR ASMENŲ BE PILIETYBĖS LIETUVIŲ KALBOS MOKYMO PATIRTIES IR TURIMŲ IŠTEKLIŲ TYRIMO ATASKAITA

Pastarąjį dešimtmetį įvairios valstybės vis intensyviau sprendžia migracijos politikos klausimus. Taip pat ir Lietuvos valstybė, įstojusi į Europos Sąjungą, turi vykdyti įsipareigojimus, juos derinti ir pagal ES teisės reikalavimus. Kaip nurodoma Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos reglamentuojamuose įstatymuose, integracijos procese dalyvauja priimančioji visuomenė, kuri turi sudaryti galimybes visiškai imigrantų ekonominiam, socialiniam, kultūriniam ir politiniam dalyvavimui. Siekiant užsienio šalių piliečių integracijos į visuomenę, vienu pagrindiniu būdu laikoma sąlygų lietuvių kalbos mokymuisi sudarymas ir kalbos kursų prieinamumo didinimas. Kalbų mokymas ir mokymasis yra būtinas norint padidinti atvykusių asmenų individualų atsparumą, paskatinti socialinį įsitraukimą bei naudojimąsi teikiamomis šalies paslaugomis. Neturint tinkamų kalbų mokymo ir mokymosi galimybių, ilgalaikės galimybės atvykusiems asmenims, yra ribotos. Todėl svarbu ne tik sudaryti sąlygas fragmentiškam arba ganėtinai minimaliam priimančiosios šalies valstybinės kalbos mokymuisi, bet svarbu išlaikyti kalbos mokymosi tęstinumą, nenutraukiant mokymosi praėjus keliems mėnesiams po atvykimo. Atsižvelgiant į skiriamą dėmesį priimančiosios šalies valstybinės kalbos išmokimui, akivaizdu, kad kiekvienos valstybės vienas iš pagrindinių tikslų – siekti pagerinti kalbos mokymą ir mokymąsi, plėsti kalbos mokymo(si) mastą. Pastaruoju laikotarpiu Lietuva susiduria su trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės migracijos srautais, todėl šių asmenų sėkmingas integracijos į visuomenę klausimas yra itin aktualus. Žinant tai, kokią svarbą užsienio šalių piliečių sėkmingai integracijai į visuomenę atlieka kalba, galima manyti, kad užtikrinus kokybiškas lietuvių kalbos mokymo paslaugas, didės trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės sėkminga integracija į visuomenę, formuojamas pozityvus požiūris priimančiosios šalies atžvilgiu. Atsižvelgiant į išdėstytus kalbos išmokimo argumentus, laiduojant sėkmingą integraciją į visuomenę, svarbu tirti, kokia lietuvių kalbos mokymo(si) situacija būtent trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės atžvilgiu. Todėl šiame tyrime **problema konkretizuojama klausimu** – kokios pedagogų, mokančių lietuvių kalbos trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės, patirtys ir turimi ištekliai?

Tyrimo tikslas – atlikti pedagogų, mokančių trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės lietuvių kalbos, mokymo patirčių, turimų išteklių analizę ir tyrimo duomenų pagrindu pateikti rekomendacijas.

Tyrimo metodologija grindžiama fenomenografinio tyrimo strategija, kai į kiekvieną tyrimo dalyvį žvelgiama kaip į integralią visos grupės dalį, o individualios patirtys gali būti laikomos visos pedagogų grupės patirtimi.

Duomenims rinkti buvo taikomas pusiau struktūruoto interviu metodas. Vykdamas tyrimą buvo atlikta 15 interviu su pedagogais, kurie turi patirties trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymo klausimais. Tyrimo imtis buvo formuojama taikant tipinių atvejų atranką (*angl. typical cases sampling*). Tyrimas grindžiamas geranoriškumo, konfidencialumo ir anonimiškumo bei teisingumo principais.

Fenomenografinio tyrimo rezultatus sudarė temos ir subtemos, kurios apėmė šias pedagogų patirtis: trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymo(si) sąlygas; teigiamas patirtis mokant lietuvių kalbos trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės; iššūkius mokant lietuvių kalbos trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės; profesinių kompetencijų raišką ir tobulėjimo poreikį mokant lietuvių kalbos trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės.

Tyrimo metu siekta atskleisti ***trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymo(si) sąlygas***, kurių identifikavimas iš dalies leidžia konstatuoti ir lietuvių kalbos mokymo(si) kokybę. Šiame kontekste gilintasi į materialius išteklius, metodinės medžiagos kokybę, lietuvių kalbos mokymo(si) formas, išorės institucijų įsitraukimą, lietuvių kalbos išmokimą lemiančius veiksnius ir lietuvių kalbos mokymo(si) specifika.

Teigiamos patirtys mokant lietuvių kalbos trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės. Atliekant fenomenografinius tyrimus, svarbu identifikuoti įvairias tyrimo dalyvių patirtis, o būtent teigiamų patirčių identifikavimas leidžia nustatyti tiriamo reiškinio tobulintinus aspektus, kurie formuluojami ne tik nepavykusių ar neigiamų patirčių pagrindu, bet atsižvelgiant į informantų sėkmės istorijas. Šiuo atveju, siekta gilintis į sėkmingas lietuvių kalbos mokymo(si) strategijas, lietuvių kalbos mokymo svarbą, lietuvių kalbos ir profesijos mokymosi sinergiją.

Iššūkių mokant lietuvių kalbos trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės. Iššūkių identifikavimas ugdymosi procese yra neatsiejama sėkmingo ugdymosi proceso dalis, kai apmąstoma ir reflektuojama individuali ugdymo praktika. Tyrimu siekta atskleisti, kokius iššūkius patiria tyrimo dalyviai, kurie mokė arba moko lietuvių kalbos asmenis be pilietybės. Taigi gilintasi į lietuvių kalbos mokymo(si) iššūkius, silpnus lietuvių kalbos gebėjimus.

Profesinių kompetencijų raiška ir tobulėjimo poreikis mokant lietuvių kalbos trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės. Profesinis tobulėjimas – tai pedagogų augimas, mokymasis, atsižvelgiant į ugdymo realybės patirtis. Šiuo atveju, gilintasi į kompetencijas, kuriomis turi pasižymėti pedagogas bei pedagogų kompetencijų tobulinimosi poreikį.

Apibendrinus tyrimo duomenis, formuluojamos šios išvados:

Remiantis tyrimo rezultatais, nustatyta, kad tyrimo dalyviai atskleidė įvairias patirtis, svarstant materialijų išteklių klausimą. Išryškėjo, kad informantai turi sąlygas naudotis erdvėmis, kurios reikalingos užsiėmimų vedimui, taip pat turi prieigą prie įvairių techninių priemonių (projektoriaus, spausdintuvo, grotuvo, rašymo lentos ir kt.). Vis dėlto atskleista tai, kad nėra sudaromos sąlygos visiems užsiėmimų dalyviams turėti lygias teises į mokomąją medžiagą, todėl iškyla poreikis medžiagos kopijavimui, kai galimai yra pažeidžiamos vadovėlių rengusių autorių teisės.

Tyrimo rezultatų analizė rodo, kad daugiausiai subtemų išskirta, svarstant metodinės medžiagos kokybės klausimą. Tyrimo dalyviai sutinka, kad pastaruoju metu yra nemažas metodinės literatūros pasirinkimas, tačiau ji neatliepia tyrimo dalyvių poreikių dėl esminių aspektų: medžiaga neatitinka besimokančiųjų lygio, vyrauja medžiagos trūkumas pažengusio lygio asmenims. Taip pat tyrimo dalyviai pabrėžia metodinės medžiagos nepritaikymą pagal šiuolaikines realijas, visuomenės grupių skirtumus. Netgi išskiriama tai, kad metodinė medžiaga neatliepia lyčių lygybės principo. Tai rodo, kad tyrimo dalyviai itin aukštus reikalavimus kelia mokymosi medžiagai.

Atlikus tyrimo rezultatų analizę, paaiškėjo, kad pedagogai, kurie moko trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės lietuvių kalbos, patiria iššūkius mokydami gramatikos (kalbos dalių linksnių, veiksmažodžio laikų, asmenų bei nuosakų, prielinksnių vartojimo) bei skatindami kuo daugiau kalbėti. Nustatyta, kad nuotolinis mokymas kelia iššūkius dėl ribotų galimybių suteikti kiekvienam besimokančiam individualų dėmesį, neekvojant tuo metu laukiančių asmenų teisės į užsiėmimo laiką.

Aptariant trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymo specifiką, nustatyta, kad didžiausias dėmesys užsiėmimų metu skiriamas kalbėjimo, klausymo gebėjimų tobulinimui, o rašymo gebėjimai yra svarbūs tuomet, jei užsienio šalių piliečiai lieka gyventi Lietuvoje.

Tyrimo rezultatai parodė, kad silpnas lietuvių kalbos išmokimas siejamas su materialia – pašalpu, išmokų pagrindu skatinama motyvacija, itin ribotu lietuvių kalbos vartojimu kasdienėje veikloje, trumpalaikiais ir netvariais ryšiais su priimančiąja šalimi, kai neketinama likti Lietuvoje, jaučiama baime kalbėti dėl pernelyg griežto Lietuvos visuomenėje suformuoto lietuvių kalbos kanono.

Tyrimo rezultatais atskleistos gerosios pedagogų patirtys, kurios siejamos su virtualių užduočių panaudojimu, atviromis edukacinėmis pamokomis, šalies kultūros integravimu į lietuvių kalbos mokymosi procesą, darbu grupėse, vaidmenų žaidimais. Atkreipiamas dėmesys, kad kiekviena minėta veikla yra grindžiama kalbėjimo gebėjimų skatinimu, tekstų vertimu, skaitymu, lietuviškomis diskusijomis, priimančiosios šalies ir užsienio šalių piliečių kultūros integravimu į kalbos mokymosi procesą, todėl paminėtos edukacinės veiklos yra specifinės valstybinės, bet ne gimtosios kalbos mokymuisi, todėl negali būti gretinamos su lietuvių tautybės asmenų mokymo(si) situacijomis.

Kokybinio tyrimo duomenys parodė, kad valstybės ar kitų išorės institucijų įsitraukimas į trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymosi procesą visiškai nėra matomas. Tyrimo dalyviai negali įvardinti išorės institucijų įsitraukimo pavyzdžių arba nurodo labai fragmentiškus ir sistemingo įsitraukimo neatskleidžiančius atvejus.

Tyrimo duomenys parodė, kad nėra daug atvejų, kai trečiųjų šalių piliečiai ir asmenys be pilietybės, mokydamiesi lietuvių kalbos, mokosi ir profesijos. Tai rodo, kad galimai nėra susiformavusi sisteminga profesijos ir kalbos mokymosi praktika arba užsienio šalių piliečiams dėl ribotų kalbos gebėjimų yra sudėtinga susirasti darbą. Akivaizdu, kad šiuo metu Lietuvoje nėra paplitusi lietuvių kalbos ir profesijos mokymosi sinergija.

Tyrinėjant būtinas kompetencijas, kuriomis turi pasižymėti pedagogas mokantis trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės lietuvių kalbos, nustatyta, kad tyrimo dalyviai mano, jog pedagogas turi būti filologas, dažnu atveju ir lituanistas, tačiau turintis tarpkultūrinių žinių. Taip pat pabrėžiama, kad pedagogai turi pasižymėti kantrybe, lankstumu, siekiant atliepti visų besimokančiųjų poreikius, turi vadovautis tolerancijos principais.

Tyrimo rezultatai rodo, kad tyrimo dalyviai pageidautų kompetenciją tobulinti naujų ir inovatyvių lietuvių kalbos mokymo metodikų klausimais, gebėjimų formavimu, kuriant virtualias, skaitmenines užduotis. Taip pat akcentuojama gilinimosi į integruotą kalbos mokymą svarba, ypač ieškant galimybių integruoti lietuvių kalbos gramatiką į visuminį kalbos sistemos mokymą(si).